

Univerzita Karlova

Fakulta humanitních studií

Studium humanitní vzdělanosti

Faktor socializace a česká sociologie sportu. Přehledová stat'.

Bakalářská práce

Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Matouš Veselský, Ph.D.

Autor: Natálie Gruberová

Praha 2023

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně. Všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány. Práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 20. 6. 2023

.....

Natálie Gruberová

Poděkování

Děkuji vedoucímu mé bakalářské práce Mgr. Matoušovi Veselskému, Ph.D. za odborné vedení práce, vstřícnost při konzultacích, užitečné rady a jeho čas. Dále patří mé poděkování vedení a zaměstnancům Ústřední tělovýchovné knihovny FTVS za vynaložené úsilí poskytnout těžce dohledatelné rukopisy, ačkoli neúspěšně.

Abstrakt

Cílem této bakalářské práce je zkomponovat přehledovou stať, tedy systematické zmapování vědeckých poznatků, kterými se zabývá česká sociologie sportu ve vztahu k socializaci sportem. Tak je učiněno na základě stručného shrnutí a analýzy 18 vybraných studií, jež souvisejí se socializací sportem v Česku. Z teoretické perspektivy se práce věnuje objasnění základních pojmů, jako je sportovní sociologie, socializace a socializace sportem, kterým se jednotlivé studie věnují a které jsou nutné k pochopení problematiky. Hlavním záměrem práce je tedy shrnout, jak socializaci sportem pojímá česká sportovní sociologie.

Klíčová slova: socializace sportem, česká sportovní sociologie, socializace, socializační činitelé

Abstract

The aim of this bachelor thesis is to compose an overview essay, i.e. a systematic mapping of the scientific knowledge, which deals with the Czech sociology of sport in relation to socialization through sport. This is done on the basis of a brief summary and analysis of 18 selected studies related to socialization through sport in the Czech Republic. From a theoretical perspective, the thesis is devoted to clarifying basic concepts such as sport sociology, socialization and socialization by sport, which are addressed in the studies and are necessary to understand the issue. Thus, the main purpose of the thesis is to summarize what problems Czech sport research, concerning socialization through sport, mainly deals with.

Key words: sport socialization, Czech sport sociology, socialization, socialization factors

Obsah

1	Sociologie sportu.....	10
1.1	Vymezení sportu	10
1.2	Definování sportovní sociologie	11
1.3	Sport a kultura	13
1.4	Teoretická východiska sportovní sociologie	13
1.4.1	Funkcionalistická teorie	14
1.4.2	Teorie konfliktu.....	14
1.4.3	Teorie symbolického interakcionismu	15
1.4.4	Kritická teorie.....	15
1.4.5	Kritická feministická teorie.....	15
2	Socializace.....	17
2.1	Definování socializace	17
2.2	Pojem resocializace	18
2.3	Socializační činitelé a faktory	18
2.4	Fáze socializace.....	19
2.4.1	Primární fáze	19
2.4.2	Sekundární fáze.....	20
3	Sport jako socializační faktor.....	22
3.1	Vliv sportu na socializaci jedinců	22
3.2	Socializace sportem ve výzkumu	23

4	Metodologie	25
4.1	Přehledová stať	25
4.2	Kritéria výběru studií	25
5	Vybrané studie	28
5.1	Empirické výzkumy	28
5.1.1	Sport socialization of children with visual impairment in prepubescent and pubescent age. Acta Universitatis Palackianae Olomucensis. Acta Gymnica, (JANEČKA, Zbyněk; KUDLÁČEK, Martin; VÁLKOVÁ, Hana. 2003, 33.2).....	28
5.1.2	The influence of Paralympic School Day on children's attitudes towards people with disabilities. Acta Universitatis Palackianae Olomucensis. Gymnica, (LIU, Yang, et al. 2010, 40.2: 63-69.)	29
5.1.3	Integrace žáků s tělesným postižením do hodin školní tělesné výchovy. Studia sportiva, (RYBOVÁ, Lucie; KUDLÁČEK, Martin. 2010, 4.1: 127-132.)	30
5.1.4	Kdo nejvíce přivádí mládež ke sportu?. Studia sportiva, (VALJENT, Zdeněk; FLEMR, Libor. 2010, 4.2: 85-95.)	31
5.1.5	Sport pro všechny? Sociální nerovnosti a sportovní aktivity. Sociální studia/Social Studies, (ŠPAČEK, Ondřej. 2011.)	33
5.1.6	Sports context of the original families of three generations of national football team players. Acta Gymnica, (VOTÍK, Jaromír, et al. 2011, 41.3: 23-32.)	35
5.1.7	Hodnocení inkluzivních jednotek žáků se specifickými vzdělávacími potřebami do hodin běžné tělesné výchovy. Studia sportiva, (SKLENAŘÍKOVÁ, Jana, et al. 2016, 10.1: 33-41.).....	36
5.1.8	Neuvěřitelné–vozičkáři jezdí na kole, tančí nebo skáčou s padákem! Kolektivní sportovní aktivity vozičkářů v létě 2015 a resocializace hendikepovaných prostřednictvím sportu. (HENRICHOVÁ, Martina. 2016).....	38

5.1.9	Sportovní hvězda jako výsledek akumulace sportovního kapitálu. Sociologický časopis/Czech Sociological Review, (SVOBODA, Arnošt, et al. 2016, 52.04: 535-556.).....	39
5.1.10	Social environment selected aspects determination by school children leisure time movement activities. Gymnasium, (TEPLICANCOVA, Maria, et al. 2017, 18.2: 187-194.).....	40
5.1.11	Social Behavior in Children of Special Olympics and Non-sporty Children with Intellectual Disability. Studia sportiva (Jitka KAMPASOVÁ, Hana VÁLKOVÁ, Oldřich RACEK. 2021, 1:72-79.).....	41
5.1.12	Examining adolescent football dropout in the Czech Republic. Acta Gymnica, (CROSSAN, William, et al. 2022).....	42
5.2	Teoretické studie	44
5.2.1	Výchovné problémy výkonnostního sportu. Sociologie sportu (Vladimír ČECHÁK, Jiří LINHART. 1986, s. 123-128).....	44
5.2.2	Socializace sportem. Studia sportiva, (FLEMR, Libor; VALJENT, Zdeněk. 2010, 4.1: 71-87.).....	45
5.2.3	Multikulturní výchova prostřednictvím sportu a tělesné výchovy. Studia sportiva, (FRAINŠIC, Michal; FIALOVÁ, Ludmila. 2014, 8.2: 86-96.).....	46
5.2.4	Paralympijský sport jako společenský fenomén. Studia sportiva, (ZELENKA, Tomáš; KUDLÁČEK, Martin. 2016, 10.2: 34-43.).....	48
5.2.5	The role of parent-initiated motivational climate in the development of overtraining syndrome in adolescent elite athletes: a review study. Studia sportiva, (FRYDRYCHOVÁ, Zuzana; BARTOŠOVÁ, Kateřina; HUTEČKOVÁ, Sára. 2017, 11.1: 269-284.).....	49
5.2.6	Early Dropout of Children and Youth from Sports – International Perspective and Societal Backgrounds. Studia sportiva, (Michal ROČEK, Grzegorz ŻUREK, Dagmar TRÁVNÍKOVÁ. 2021, 1:72-79.).....	50
6	Analýza výsledků	52

6.1	Charakter výzkumů a respondentů	52
6.2	Sport jako prostředek k formování identity a postojů	53
6.3	Socializační činitele ovlivňující sportovní participaci	54
6.4	Vliv sociálního prostředí na sportovní participaci	56
6.5	Sport jako nástroj pro začlenění zdravotně postižených do společnosti	58
6.6	Zaměření české sociologie sportu na socializaci do sportu x ve sportu	59
7	Závěr	61
8	Použitá literatura	63

Úvod

Představa sportu je prvotně provázána s fyzickou pohybovou aktivitou. K pohybovým aktivitám jsme vedeni již od útlého věku, kdy je sport zařazen do výukového plánu na všech školních stupních. V dnešní moderní době budeme těžko hledat někoho, kdo nikdy v životě neprováděl žádnou sportovní aktivitu. Ta má rozšířit pohybové dovednosti jedince, jeho samostatnost či motoriku. Je však také důležitým sociálním jevem, který má vliv na formování jedince, jeho rolí a sociálního kapitálu. Člověk sám z vlastní zkušenosti dokáže vnímat, že je součástí nějakého sportu, méně pak ale dokáže posoudit jeho vliv na každodennost. Téma sportovní socializace a participace tedy představuje zásadní otázku, jak a čím sport přispívá v životě jedinců. Představa, že sport má vliv na formování osobnostních rysů, je potvrzena a přijímána. Kvůli velkému spektru okolních faktorů je však složité obecně určit, jak přesně nás sport ovlivňuje. Předmětem zájmu práce je tedy nahlédnout, jak se česká sociologie sportu zabývá faktorem socializace, jakým výzkumným tématům je věnována pozornost a jak je celá problematika uchopena. Cílem je tedy vytvořit přehledovou stať, která mapuje oblast odborného studia socializace sportem v České republice a zanalyzovat, jakým tématům se výzkumy věnují. Bude tak tedy vytvořeno jakési shrnutí výzkumné problematiky této oblasti.

V první části budou popsána teoretická témata, která pomohou pochopit danou problematiku. Jde tedy nejprve o popis základní terminologie, která musí být nutně nastíněna. Jedná se o termíny jako sociologie sportu, socializace se svými fázemi a činiteli, které ji ovlivňují, v neposlední řadě je zmíněna socializace sportem. V teoretických popisech budu převážně čerpat ze sportovního sociologa Aleše Sekota a dále Jaye J. Coakleyho, ze kterého český autor vychází. Zbylé teoretické podklady budou zařazeny na základě toho, co z vybraných studií vyplývá, aby se práce vyhnula případným nejasnostem z důvodu nedostatečné orientace v problematice.

Následně popíši metodologii, kterou práci používám. Zmíním se i o kritériích výběru zahrnutých studií. V další části popíši a shrnu vybrané studie. Zaměřím se na jejich zkoumané problémy, cíle, použité metodologie a výsledné poznatky, ke kterým dospěly. Tyto texty pak v hlavní části této práce podrobím analýze. Texty shrnuji do několika klíčových témat včetně těch, kterým se česká sociologie dostatečně nevěnuje.

1 Sociologie sportu

1.1 Vymezení sportu

Pokud bychom chtěli pohlížet na sport sociologicky, musíme ho rovněž sociologicky vymezit. O sportu jako takovém mají všichni nějakou vlastní představu, je těžké ho všeobecně zarámovat. Sportovní aktivity jsou různého charakteru, různých kategorií, a ne vždy mají něco společného. K rámcování sportu může být použito obecnější vymezení významného českého sportovního sociologa, Aleše Sekota (2006). Ten sport popisuje jako specificky lidskou aktivitu, která se od jiných činností odlišuje, vyznačuje se i netypickou sociální dynamikou a má svébytné sociální důsledky. Je to jakási institucionalizovaná pohybová aktivita, která je motivována zvýšením celkové kondice, osobním prožitkem, cíleným výsledkem či výkonem.

Není to pouze fyzická činnost, je to též právě svého druhu instituce, která plní důležité společenské funkce. Slouží jako nástroj k dosahování individuálních a převážně kolektivních cílů. Sport nemá uspokojovat pouze potřeby a rozvoj jednotlivce, ale je ze své podstaty činností společenskou, která různými způsoby formuje společenský život a ovlivňuje též život jednotlivce (Čechák a Linhart, 1986).

Na půdě sociologie je to kategorie, která je sociologicky široká a odráží dynamiku změn sociálního světa, jeho zájmy a činnosti. Je to kulturní a sociální jev, který je pevně spjat s kulturou dané společnosti, vyobrazuje jednotlivé ideje, hodnoty a perspektivy, na základě nichž lidé zaujímají své místo ve společnosti, orientují se v jejím fungování a udělují význam situacím. Sport, jak ho vnímáme v současné každodennosti, bývá popisován různě, z různých úhlů pohledu a z odlišných hodnotových pozic. Pro jedny znamená nějakou formou rituální oběti lidské energie, pro jiné je běžným prostředkem mezilidských vztahů. Pro další má význam jakési kompenzace rozdílností v životě člověka. Sport rovněž může být také formou stvrzení osobní identity a individuálních rozdílů (Sekot, 2008).

Abychom ho pochopili jako fenomén, musíme ho zároveň pochopit jako společenskou strukturu, jenž má svou ekonomickou, organizační, výchovnou i ideologickou stránku, která vyobrazuje kulturu dané společnosti. Je jednou z důležitých vazeb, které realizují společenské vztahy mezi jednotlivcem a společností (Čechák a

Linhart, 1986). Odráží se v něm i faktory jako komercializace, rasismus, sociální nerovnosti apod. Ztrácí též svůj prvotní význam každodenní formy volnočasové aktivity a stává se předmětem divácké pozornosti (Sekot, 2003).

Když lidé zkoumají společenské aspekty sportu, často tvrdí, že sport reflektuje společnost. To je samozřejmě pravda, ale sport je mnohem víc než jen reflektování společnosti. Jsou to společenské praktiky, které aktivně ovlivňují to, jak lidé jednají a jak je organizován společenský svět. Současně je sport jakási síť, která je identifikovatelným sociálním rámcem, kde lidé mohou změnit své postoje a přesvědčení o rase či barvě pleti. Tento způsob myšlení o sportu a společnosti ukazuje, že lidé udávají věcem význam mnoha různými způsoby. Ukazuje také, že sport lze chápat i jako síť, ve které jsou vytvářeny, udržovány a pozměňovány postoje ke společenským vztahům. Místo pouhého reflektování společnosti sport tvoří sociální jednotku, ze které je utvářena společnost a kultura. To ho činí sociologicky důležitým (Coakley, 2009).

Sport má určitá pravidla. Dělí se na různé kategorie jako například vrcholový či rekreační sport, které se liší svou organizací i cílem, ale opět nemohou být prakticky rámcově vymezeny. U rekreačního sportu neexistuje nutnost organizované činnosti, protože při rekreačních sportech není nutné formální jednání jako u sportu vrcholového, ten by bez přísné organizace a komercializace probíhat nemohl. Odlišnost těchto dvou sportovních kategorií je také založena na osobní úrovni motivace. Ta závisí na vnitřním uspokojení pohybovou činností a její samotné prožívání je vnímané jako dosažení cíle nebo na vnější rovině dosažení cíle, což závisí na veřejném předvedení sportovních dovedností a následném získání obdivu. Radost ze sportovní činnosti také souvisí se schopností dokázat překonat nejen fyzicky náročné situace, soupeře, ale i sebe samé a posouvat své hranice. Všechny kategorie sportu mohou zahrnovat velmi odlišné činnosti, proto se sportovní sociologie zabývá sociálními podmínkami, společenskými důsledky těchto aktivit či jejich organizačním zázemím (Sekot, 2003).

1.2 Definování sportovní sociologie

Sociologie sportu je dnes důležitým sociologickým oborem, jehož počátky v Česku lze sledovat již na počátku šedesátých let 20. století. Jejím úkolem je rozpracovávat sociální otázky, jež jsou důležité pro řízení sportu a tělesné kultury.

Zabývá se společenskými vztahy a souvislostmi, které mají vliv na sportovní výkon a začlenění jedince – sportovce ve společnosti (Čechák a Linhart, 1986).

Sportovní sociologie má popsat a vysvětlit sociálně a kulturně podmíněné postavení sportu ve společnosti. Má si klást kritické otázky, které se týkají soudobého fungování sportu v sociálním světě a zaměřit se na společenské a kulturní kontexty sportu (Sekot, 2006). Společenské vztahy se v procesu realizace sportu jako sociální instituce utvářejí jako výsledek celospolečenských, sociálně ekonomických a kulturních vztahů (Čechák a Linhart, 1986). Kombinace kultury, interakcí a struktur zařazuje sportovní tým do sociálního světa společnosti. Sport, který člověk dělá, sleduje nebo podporuje, nám o něm může říct mnohé o tom, jakou roli či pozici má jedinec právě v onom sociálním světě ve společnosti (Coakley, 2009). Vztah sportu a společnosti odráží různost základních názorů na svět, hodnotové směřování, politické postoje či ideologická východiska (Sekot, 2008).

Ve sportu a sportovních týmech jsou jedním z nejdůležitějších aspektů sociální interakce, ať už na hřišti či mimo něj. Tyto interakce mezi jednotlivci a skupinami v týmu tvoří onu sociální strukturu. Výzkumné poznatky mohou být užitečné pro sportovce, trenéry, rodiče a lidi zabývající se sportovním managementem, tělesnou výchovou apod. Výzkumy mohou například informovat kouče o podmínkách, ve kterých bude mít nejpravděpodobněji sportovní participace mládeže pozitivní vliv na jejich vývoj. Sociologický pohled na sport musí však brát ohled na skutečnost, že jedinec se může podílet na sportu na různých úrovních, ať už jako člen úspěšného sportovního klubu, člen skupiny rekreačních sportovců, sportovní fanoušek apod. Sport se v životě lidí promítá v různých formách, obnáší též různorodé povinnosti a praktiky.

Sociologie sportu se zaměřuje do hloubky na hru spojenou se sportem ve společnosti. O této hlubší hře se učíme prostřednictvím výzkumů a teorií. Musíme ale chápat sociálně-kulturní kontexty, v nichž se sport nachází, vazby mezi těmito kontexty a sportem, sociální světy, které si lidé vytváří během sportovní účasti a v neposlední řadě zkušenosti jednotlivců a skupin v tomto sociálním světě. Studium sportu je tedy důležité, jelikož pro mnoho lidí představuje sport společensky významnou aktivitu, která posiluje důležité myšlenky, přesvědčení a odráží se v hlavních sférách

společenského života jako je rodina, náboženství, vzdělání, ekonomika, politika a média (Coakley, 2009).

1.3 Sport a kultura

Sociologie je důležitý prostředek k tomu, abychom chápali sport jako nějakou sociální aktivitu. Aby však sociálním aktivitám porozuměla, používá koncept kultury, sociálních interakcí a sociálních struktur. Kultura je totiž založena na sdílení způsobu života, ovlivňuje mezilidské vztahy a sociální interakce mezi jednotlivci a skupinami. Je to jakýsi fenomén odlišnosti skupinových a osobních zájmů a v neustálém střetávání názorů na společenský vývoj se stále proměňuje. To také dává sportu jeho sociologickou relevanci (Sekot, 2008).

Kultura vzniká prostřednictvím různých způsobů života, které se utváří v dané společnosti, vzniká interně ze vzájemných interakcí. Sport je její součástí, je to lidský produkt, který se vyvinul z aktivit majících pro člověka určitý smysl, zahrnuje vývoj dělby činností ve skupině. Touto formou vzniká i soužití lidí, má tím pádem svůj sociální, politický a ekonomický podklad. Můžeme tedy říci, že sport ztělesňuje formu organizace určité specifické společnosti, její chod a rozpoložení. Je provázán s kulturní ideologií určité společnosti a je tak prostředkem nějakých obecných představ, idejí, perspektiv a hodnot, prostřednictvím kterých lidé hodnotí svět a zaujímají v něm své postavení. Proměňuje se se změnami morálních postojů a střetáváním názorů na společenský svět (Sekot, 2003). Podle toho, jaká je společensko-ekonomická situace a formace, je takový i společenský a kulturní charakter státu (Čechák a Linhart, 1986).

1.4 Teoretická východiska sportovní sociologie

Sociální teorie vysvětlují vztahy a jednání lidských bytostí, organizace a dynamiky sociálních světů. Teorie poskytují rámec pro kladení výzkumných otázek, interpretaci informací a aplikaci poznatků, které o sportu získáváme. Výzkum a teorie jdou ruku v ruce, jelikož používáme výzkum k vytváření a testování platnosti teorií a používáme ty teorie, které nám pomáhají ptát se na relevantní výzkumné otázky a dávat smysl získaným datům našich výzkumů a studií. Vědění shromážděné ze sociologie sportu nám pomáhá podrobněji porozumět počínání jednotlivců, dynamice sociálních vztahů a organizaci sociálních světů (Coakley, 2009). Ve sportovní sociologii se

setkáváme s různými názory a hodnotami. Hlavní teorie, které se dnes zabývají vlivem sportu na socializaci jsou funkcionalistická teorie, teorie konfliktu, internacionalistická teorie, kritická teorie, feministická teorie a figurační teorie. Vzájemně se nevyklučují, nejsou rámcově ohraničené a mohou se částečně prolínat, ale i výrazně lišit (Sekot, 2003).

1.4.1 Funkcionalistická teorie

Funkcionalistická teorie považuje společnost za komplexní systém, je založena na předpokladu, že různé součásti tohoto systému se podílejí na jeho stabilitě a solidaritě. Na základě systematického zkoumání jednotlivých částí společnosti k sobě navzájem a společnosti jako celku je možné odhalit principy, jimiž se společnost obecně řídí. V procesu socializace spatřuje utváření pocitu své individuální identity, která reflektuje působení hodnot a norem společnosti (Giddens, 1999).

Funkcionalismus vnímá sport jako jakýsi sociální jev, který plní specifické funkce v rámci sociální struktury. Posuzuje, jak velký má sport podíl na celkové rovnováze společnosti. Klade důraz na pozitivní socializační účinky sportu, které vedou k upevnování mezilidských vztahů, a tak rozvíjejí také motivaci k tomu dosahovat obecné rámce kulturních cílů. Sport je funkcionalisticky nahlížen jako prostředek, který posiluje individuální a společenský rozvoj tím, že jeho cílem je dosáhnout co nejlepších individuálních výkonů. Je tedy chápán jako nástroj, který stabilizuje společnost a jako prostředek k udržování tradičních hodnot konstantní snahou o životní úspěch, a tím docílit obecného blaha. Tato teorie však kvůli zobecňování přeceňuje pozitivní účinky sportu. Přehlíží také, že sport by v dnešní moderní době mohl být pouze medializován a organizován v zájmu bohatých, a tím přispívá sociálním nerovnostem (Sekot, 2004).

1.4.2 Teorie konfliktu

Teorie konfliktu vychází z myšlenek Karla Marxe, které tvrdí, že společnost je rozdělena primárně na základě moci, nerovností a bojů. Společnost je podle ní tvořena různými skupinami, které prosazují vlastní zájmy. Oddělené zájmy předcházejí možnosti konfliktu, který je všudypřítomný. Ekonomický kapitál tedy tvoří vrstvy, v nichž mají určité skupiny ze společenského uspořádání větší prospěch než jiné (Giddens, 1999).

Sport tedy z pohledu této teorie slouží jako nástroj k reprodukování moci elit. Je to zdroj komercializace, jelikož bohatí jsou jeho sponzoři a hlavním cílem je profit. Přispívá k nárůstu socioekonomických nerovností v kategoriích jako je pohlaví, rasa či postavení v sociálním světě (Sekot, 2004).

1.4.3 *Teorie symbolického interakcionalismu*

Teorie symbolického interakcionalismu zaměřuje naši pozornost na konkrétní detaily a symboly v interakci mezi jedinci a následně na to, jak je tento symbol použit pro pochopení situace. Nahlíží na společnost pohledem jedince, který dává význam okolí prostřednictvím určitých situací a důsledků, jež by jejich rozhodnutí mohlo mít. Utváří své normy a hodnoty okolního světa právě onou interakcí. Formuje tím svou vlastní identitu, která je pro interakci klíčová (Giddens, 1999).

V rovině sportu se tedy jedná o pochopení každodenního chování jedince v této oblasti a o to, jak se zde odráží běžné chování. Zkoumá, jaký má sportovní participace vliv na pohled na život celkově a snaží se porozumět mysli sportovců, trenérů či fanoušků. Podporuje mezilidské vazby a posiluje týmovou spolupráci. Přehlíží však sociální nerovnosti a mocenské vztahy (Sekot, 2004).

1.4.4 *Kritická teorie*

Kritická teorie hodnotí vztah sportu a společnosti. Sport je touto teorií považován za fenomén, který produkuje kulturu a tedy i společnost. Neuznává snahu o dosažení obecných a univerzálních principů podstaty života ve společnosti, jelikož tato snaha vede k přehlížení komplexnosti a proměnlivosti v něm. Zkoumá tedy propojenost sportu s mocenskými vztahy, soutěživostí a kulturním kontextem, ve kterém se pohybuje. Sport, jak ho dnes známe, vyhovuje spíše ekonomicky zajištěnějším lidem, není přístupný všem, to tedy prohlubuje sociální nerovnosti a marginalizaci v něm (Sekot, 2004).

1.4.5 *Kritická feministická teorie*

Tato teorie se zabývá genderovou nerovností, je založena tezi, že je společnost ovlivňována primárně mocenskými zájmy mužů. Není tedy přítomna rovnost mezi

pohlavími (Giddens, 1999). Žádná forma nadvlády by neměla být natolik privilegována, aby byly ostatní skupiny omezovány či ignorovány (Hargreaves, 2003).

Sport také ukazuje, jak lidé ze své tělesné podstaty vytváří mezilidské vztahy. Tím se projevují lidské schopnosti pomocí vyjadřování mužskosti a ženskosti. Sport se formoval právě v souladu se vztahem těchto pohlaví, tedy v souladu s postavením mužů a žen v historické souvislosti. Vyzdvihuje mužskou dominanci, jejich postavení ve společnosti a podtrhává tradiční představu ženskosti, která jim je podřízena. Na základě tohoto historického diskursu přisuzují lidé výkonnostně náročnější sporty mužům a nevnímají je jako „vhodné“ pro ženy. Dnes má však zpochybňování tradiční ideologie svůj podíl na vývoji kulturní ideologie, tudíž i na vývoj sportu. Podobně to ve sportu funguje i na třídní, etnické či rasové úrovni. Sport by měl pomoci formovat pozitivní charakterové rysy, ale jelikož je provázán s dominantní kulturou a ideologií, může působit protichůdně (Sekot, 2003).

2 Socializace

V této kapitole bude vysvětleno, co je to proces socializace, popsáno jeho fungování a jeho rozdělení na fáze. Definována bude i opětovná socializace, tedy resocializace. Důležitou roli hrají právě socializační činitelé působící a ovlivňující náš socializační proces, ti zde budou též nastíněni.

2.1 Definování socializace

Pojem socializace se v sociologii poprvé objevuje koncem 19. století. Nemá pouze jednu definici, je uchopována různě. Obecně se však jedná o začleňování člověka do společnosti. Je to komplexní proces, na základě kterého se člověk, jakožto biologický tvor, stává prostřednictvím sociálních interakcí a komunikací s druhými sociální bytostí. Ta je schopna jednat a chovat se jako člen určité sociální skupiny či společnosti. Je založena na osvojování hodnot, norem a způsobů spojených s danou kulturou. Proces socializace má klíčový význam pro formování osobnosti jedince a reprodukci sociálních vztahů. Pokud v tomto procesu nastane nějaká porucha, je možné ohrožení schopnosti jednotlivce vstupovat do interakcí s ostatními, a tudíž předávat své kulturní vzory (Petrusek, Maříková a Vodáková, 1996).

Sportovní sociologové ji mohou definovat odlišněji. Americký sportovní sociolog Jay J. Coakley ji popisuje jako proces učení a sociálního vývoje, ke kterému dochází, když interagujeme ostatními a seznamujeme se se sociálním světem. Zahrnuje vytváření myšlenek o tom, kým jsme a co je pro nás v životě důležité. V tomto procesu se neprojevujeme jen pasivně. Aktivně se účastníme procesu naší socializace tím, jak formujeme vztahy a jak jsme ovlivňováni ostatními stejně tak, jako my ovlivňujeme je. Aktivně interpretujeme to, co vidíme a slyšíme a přehodnocujeme informace týkající se toho, kým jsme a jak jsme propojeni se sociálním světem. Z těchto důvodů není socializace jen jednostranný proces našeho formování okolím, ve kterém se pohybujeme. Je to interaktivní proces, pomocí kterého děláme rozhodnutí o našich vztazích, interpretacích a informacích, které přicházejí skrze interakce a činy. Skrze tato rozhodnutí se stáváme tím, kým jsme a ovlivňujeme sociální světy, ve kterých participujeme (Coakley, 2009).

2.2 Pojem resocializace

Resocializace je vlastně opětovná socializace do určitého prostředí či společnosti v důsledku jeho změny. Jde o zbavování se starých návyků a postojů a osvojování nových, které jsou, vzhledem k prostředí a jeho roli, předpokládané. Jedinec si internalizuje nové vzorce chování, které od něj konkrétní společnost očekává, akceptovat nové autority a přijímat nové role (Janků, 2019). Jde převážně o změny týkající se nového místa bydlení, zaměstnání, změny duševních či tělesných schopností (postižení) apod.

2.3 Socializační činitelé a faktory

V procesu socializace hrají zásadní roli různé prvky, ty se nazývají socializační faktory. Jsou to skupiny a kontexty, ve kterých je jedinec pevně začleněný a v nichž se odehrávají významné procesy socializace. K primární socializaci dochází v novorozeneckém věku, nejintenzivnějším a nejdůležitějším obdobím v procesu socializačního a kulturního učení je dětství. V tomto období se děti učí jazyk, základní vzorce chování, které pak tvoří základ sociálnímu učení. Je tedy nejvýznamnějším socializačním faktorem rodina. Sekundární socializace probíhá později v dětství a pokračuje dále do dospělosti. V této fázi přebírají odpovědnost i další socializační faktory. Faktory, které na jedince působí se v průběhu života mění, je to např. škola, vrstevnická skupina, organizace, masmédiá a později zaměstnání.

Rodinné systémy jsou v různých kulturách velmi odlišné, tudíž typy rodinných kontaktů, které děti zažívají, mají mnoho podob. V dnešní moderní společnosti dochází k primární socializaci převážně v nukleární rodině (matka, otec, sourozenci). V mnoha kulturách však součástí domácnosti bývají i prarodiče či tety a strýcové. Jsou velice běžné i případy, kdy se o dítě stará pouze jeden rodič, či dvě mateřské a dvě otcovské osoby v případě rozvedených rodičů. I přes tyto různé varianty je rodina zpravidla hlavním socializačním faktorem. Ovlivňuje prvotní sociální třídu, oblast žití, sociální síť.

Dalšími faktory socializace dítěte jsou škola a různé organizace (např. sportovní), kde se jedinec učí návykům ve větší sociální skupině. Očekává se od něj dodržování řádu, který je nastaven, vyžaduje se přijetí autority a zachování respektu. Má vliv na to,

co od sebe může sám jedinec očekávat. Tato očekávání se později pojí s pracovními zkušenostmi. Ve škole se také formují skupiny vrstevníků, které mají též velký vliv na utváření našich postojů a formování našeho chování. Budují se zde sociální sítě, které mohou přetrvávat celý život (Giddens, 1999).

2.4 Fáze socializace

Socializace je jev, který se odehrává ve dvou fázích. Ty v sociologickém díle Sociální konstrukce reality popisují američtí sociologové Peter L. Berger a Thomas Luckmann.

2.4.1 Primární fáze

Člověk se jako člen společnosti nerodí, má k ní však sklony a postupně se stává jejím členem. Primární socializace je první socializací, kterou jedinec prochází v období svého dětství a díky níž se stává členem společnosti. Sekundární socializace je jakýkoliv následný proces, který provádí již socializovaného jedince novými oblastmi světa společnosti. Je zřejmé, že pro jedince je primární socializace důležitější.

Jedinec se rodí do sociální struktury, v jejímž rámci se střetává s významnými druhými. Ti mají jeho socializaci v podstatě na starost, zprostředkovávají mu sociální svět, jsou to převážně rodiče. Dítě tedy, vlivem svých rodičů, přejímá pohled na svět určité sociální skupiny. Primární socializace se odehrává nejen na kognitivní úrovni, ale také na úrovni emocionální. Dítě si osvojuje role a postoje významných druhých a přijímá je za vlastní. Tím, že si dítě začne uvědomovat identifikaci významných druhých, získá tak schopnost identifikovat sebe sama a přijímat svou subjektivní identitu. Vnímá sám sebe tak, jak ho vnímají významní druzí.

V primární socializaci, na rozdíl od té sekundární, si své významné druhé zvolit nemůžeme, jsou nám určeni. Dítě si nevyhnutelně osvojuje postoje svých rodičů a jejich pohled na svět. Primární socializací se utváří pochopení rolí a postojů určitých lidí po postoje obecné. Postup v chápání pravidel chování postupuje od „Maminka se na mě zlobí“ k „Maminka se zlobí vždy, když rozliji polévku“. Další významní druzí sdílejí maminčinu negativní reakci ohledně rozlité polévky a na základě toho dítě pozná, že všichni jsou proti rozlévání polévky, dochází tedy ke zobecnění pravidla na „Člověk

nesmí rozlévat polévku“. Toto utvoření ve vědomí znamená, že jedinec si teď uvědomuje nikoli pouze konkrétní významné druhé, ale i zobecnělé druhé, tedy společnost. Nyní vzniká jeho identita obecně, nejen ve vztahu k významným druhým. Tato identita zahrnuje různé role a postoje, včetně identifikace sebe sama jako člověka, který rozlévá polévku. Utváření zobecnělého druhého ve vědomí představuje rozhodující fázi v socializaci. Dochází totiž k osvojení společnosti jako takové, je upevněn vztah mezi objektivní a subjektivní realitou. Dítě si uvědomuje, že jeho významní druzí jsou zobecnění druzí někoho jiného a naopak. V tomto okamžiku primární socializace končí a jedinec se stává platným členem společnosti a subjektivně vlastní nějakou identitu. Tato internalizace reality, postojů a identit však není konečná a neměnná. Socializace nikdy není úplná, je to nekončící jev. Dalším osvojováním v životě jedince dochází k sekundárním socializacím (Berger a Luckmann, 1999).

2.4.2 Sekundární fáze

Sekundární socializací rozumíme osvojení jakýchsi „subsvětů“. Je to v podstatě nabývání vědění nutného pro určitou roli ve skupině. Tyto role přitom nepřimo vycházejí z dělby práce. Sekundární socializace vyžaduje nabytí určité slovní zásoby, která je spojena s danými rolemi. Při primární socializaci se člověk učí pouze základnímu světu, při socializaci sekundární se vytváří právě tyto ostatní „subsvěty“. Proces sekundární socializace vždy předpokládá, že mu předcházela proces socializace primární. Tedy že do procesu sekundární socializace vstupuje již vytvořená osobnost a osvojený svět. Primární principy reality jsou pevně zakotvené, nové obsahy musí být tedy nějakým způsobem navršovány na již přítomné.

Zatímco primární fáze socializace se, jak bylo již zmíněno, neobejde bez emocionální identifikace dítěte s jeho významným druhým, aby došlo k osvojení, při sekundární fázi tato skutečnost není nutná, stačí pouhá vzájemná identifikace, která je součástí jakékoliv komunikace mezi jedinci. V této fázi též člověk institucionální prostředí objektivně uvědomuje. Role jsou zde často anonymní, tudíž jsou snadno oddělitelné od jednotlivých vykonavatelů. Například vědění, které vyučuje jeden učitel (funkcionář), může být vyučováno učitelem jiným, je tedy méně subjektivní. Proto je osvojení při sekundární socializaci mnohem slabší, jelikož to, co je osvojováno, má neosobní váhu.

Dítě žije neodmyslitelně ve světě definovaném jeho rodiči, může se od něj však oprostit v jiné společnosti. Tak se odloučí určitou část své osobnosti a s ní související realitu a vše týkající se dané role. Jedinec tak vytváří odstup od své osobnosti jako celku. Je jednodušší se odvrátit od své osobnosti mezi zobecněnými druhými než před významnými druhými (Berger a Luckmann, 1999).

3 Sport jako socializační faktor

Vliv sportu na socializaci je různý, není ve všech rovinách jednoznačně empiricky dokázáný a nemusí být tedy vždy nutně pozitivní. V mnoha případech však bylo dokázáno, že sportovní aktivity do procesu socializace nenahraditelně patří a pozitivně ho ovlivňují. Pohyb je důležitý v procesu sebeutváření a sebepoznávání člověka, jeho rolí v sociální skupině a hranic jeho možností. Uděluje řád, pravidla a normy, formuje osobnost skrze překonávání a řešení různých stresových situací, připravuje člověka na střet s možným neúspěchem a rozšiřuje síť nových kontaktů a následné uplatnění ve společnosti. Závisí však na velkém množství faktorů, které jeho působení ovlivňují. Jde např. o druh sportu, stupeň výkonnosti, fandovství jakožto pasivní participaci, participaci na rekreačním či vrcholovém sportu apod. To pak, ve spojitosti s osobnostními rysy, formuje socializační vliv sportu (Leška, 2004).

Sportovní účast je podle Coakleyho (2009) založena na schopnostech, dostupnosti příležitostí a vlastnostech jedince, na vlivu významných druhých jako jsou rodiče, sourozenci, učitelé, vrstevníci a vzory a na možnostech provozovat sportovní aktivitu tak, aby pro jedince byla uspokojivá. Sport může být vnímán jako místo, kde lidé skrze zkušenosti udělují význam a smysl realitě mimo sport.

3.1 Vliv sportu na socializaci jedinců

Sport tvoří ideální prostor pro osvojování a dodržování určitých společenských norem, jelikož má vymezená pravidla, která se v případě porušení trestají. Je též běžné, že se převzaté normy u dětí v primární fázi socializace nemají kde osvojovat. Sport je pro tuto internalizaci ideálním prostředím. Tyto normy se vztahují i na schopnost vypořádat se s porážkou, kdy její neakceptování a hledání chyb v ostatních narušuje vzájemné vztahy a negativně ovlivňuje formování osobnosti v procesu socializace.

Vysoká míra sociální integrace členů sportovního týmu a jeho solidarita může formovat skupinovou identitu. Ta je schopna jakési kooperace a snaží se naplňovat stanovené cíle a dodržovat normy skrze integraci jednotlivce do většího celku. Sport formuje základní návyky, které jsou potřebné i v jiných oblastech běžného života a jeho chápání. Jedinec skrze něj zaujímá svou roli a vzorce chování, které se od něj očekávají

tak, že zůstane zachována jeho identita bez jakéhokoli vyloučení ze sociální interakce (Leška, 2004).

3.2 Socializace sportem ve výzkumu

Ve výzkumu sportu a socializace je cílem získat podrobný popis sportovních zkušeností vyskytujících se v životech lidí a analyzovat procesy, na základě kterých se lidé rozhodují o sportovní participaci a udělují význam sportovním zkušenostem. Nakonec se snaží propojit tyto významy s kulturními a strukturálními kontexty, ve kterých se sport a sportovní účast pohybuje. Tento přístup zachycuje komplexnost procesů, prostřednictvím kterých se lidé do sportu začleňují, změní nebo ukončí participaci na sportovní aktivitě a celkově promítají sport do svého života. Sportovní sociologové se zabývají převážně zkoumáním tří témat, které patří v problematice sportu a socializace mezi hlavní:

- 1) Proces začleňování a stálost začlenění ve sportu
- 2) Proces proměňování a ukončení sportovní participace
- 3) Pozitivní a negativní důsledky sportovní participace (Coakley, 2009).

Výzkum rozlišuje především socializaci do sportu a socializaci ve sportu. Socializace do sportu zkoumá, jak je socializační proces ovlivňován tím, zda se jedinec zapojí do sportu a dokáže se v něm udržet či nikoli. Začleňování jedinci se seznamují se světem sportu a socializují se do sportovní kultury, skupiny. Aby se stal integrovaným členem týmu, musí se rozhodnout, zda bude respektovat normy této skupiny. Postoje, které si v této oblasti osvojí pak budou mít vliv na jejich budoucí život. Sport obsahuje psaná i nepsaná pravidla či normy, které jsou nastavena a následně zvnitřněna. Jsou často spojována s konkrétním sportem, týmem či klubem. Dalším zkoumaným tématem v oblasti socializace do sportu je motivace a vliv různých činitelů na sportovní participaci jedinců. Těmito činiteli je myšlena např. rodina, přátelé, životní vzory, blízká komunita apod.

Socializace ve sportu je soustředěna na to, co je naučeno ve sportu samo o sobě, aniž by se hledalo jiné využití mimo sport. Tím se zabývá analýza této socializace. Zkoumá totiž vliv sportovní účasti na další oblasti života a tedy tzv. „přenosnou hodnotu“. Spektrum těchto hodnot je velmi široké. Jedná se o motorické dovednosti,

sociální kompetence pro získání hodnot a norem, emoční vývoj a obratnost, respektování pravidel, učení a přebírání sociálních rolí ve sportovním týmu apod. Využití naučených poznatků ze sportovní oblasti je pro mládež velmi užitečné do budoucna. Pohybové aktivity jsou u mládeže nejefektivnějším nástrojem prevence negativních sociálních jevů (kriminalita, alkoholismus, drogy) a civilizačních chorob (obezita, kardiovaskulární onemocnění, deprese). Ve sportu platí stejné zásady mezilidského chování, stejná pravidla komunikace a sociálních vztahů jako v ostatních činnostech. Je důležité rozumět sociálním zákonitostem uvnitř týmu a chápat své místo v něm. Sportovní tým může zahrnovat členy různých rasových, národnostních či náboženských minorit a různých společenských tříd. Proto může být nápomocný v odstraňování diskriminačních bariér. Na druhou stranu je může však i skrytě vytvářet prostřednictvím životních faktorů a podmínek jako jsou kulturní rozdíly, ekonomický kapitál, rodinné prostředí a motivace apod. (Flemr a Valjent, 2010). To vše je předmětem výzkumu socializace ve sportu. Tento výzkum je však složitější, proto se oblast socializace sportem zabývá spíše socializací do sportu.

4 Metodologie

V následující kapitole bude stručně charakterizován žánr práce, tedy přehledová studie, a vůbec celková metodologie použita v této bakalářské práci. Ta je orientována na vybrané výzkumy zabývající se faktory spojenými se socializací v české sociologii sportu. Bude popsán vybraný typ přehledové stati a objasněna kritéria pro výběr použitých studií tak, aby byly vzhledem k tématu relevantní. Dále bude zmíněn zdroj vybraných studií, klíčová slova použita k jejich nalezení a cíle, na které se práce zaměřuje.

4.1 Přehledová stať

Přehledová stať, která je v práci využívána, by měla být přehledem mapujícím, pokud možno co nejširší pole výzkumů v dané problematice. Snaží se zahrnout co největší výčet výzkumných publikací, které se dotýkají tématu, v tomto případě socializace a jejích faktorů, které jsou zkoumány v české sociologii sportu. Tyto publikace jsou dále uspořádány, porovnávány a nějakým způsobem zhodnoceny podle určitých kritérií (Šanderová, 2005).

Přehledové studie se mohou zaměřovat na souhrn teoretických přístupů či souhrn empirických výzkumů v dané oblasti. V této práci byly použity oba případy studií a budou tedy podle těchto kategorií uspořádány a rozřazeny. Zabývá se výhradně českými studiemi, z nichž některé jsou psány v angličtině. Typ přehledové studie, který byl vybrán pro tuto práci, mapuje rozsáhlejší soubor publikací daného tématu za zvolené časové období, v tomto případě i zvolenou oblast bádání. Tento typ se nazývá mapující přehled či systematické mapování a analyzuje jednotlivé výzkumné studie, které třídí a shlukuje do větších celků a porovnává je mezi sebou, tedy nabízí podklad pro orientaci v této oblasti či jiný přehled (Mareš, 2013). Dle mého soudu je tento typ studie, vzhledem ke zkoumaným tématům, nejrelevantnější pro vlastní analýzu.

4.2 Kritéria výběru studií

Při výběru studií je důležité si vymezit jasně daná kritéria pro zařazení, aby mohly být výzkumy, které je nesplňují, vyřazeny a práce dosáhla stanovených cílů bádání. Rešerše výzkumů by se těmito kritérii tedy měla řídit a vymezit si svá klíčová slova,

kteře charakterizují oblast hledání, časové období, zkoumanou oblast (v tomto případě ČR), druh studií, které jsou pro práci relevantní a zdroje, které je poskytly.

Studie byly tedy vybrány vzhledem k jejich přístupnosti ve vyhledávání a získávání. Zdroje, kde byla rešerše prováděna, tvořily servery jako je vyhledávač odborných textů Univerzity Karlovy, ukaz.cuni.cz a Google Scholar. Vyhledávání probíhalo pomocí klíčových slov jako je např. sport, socializace, sportovní sociologie, socializace sportem apod. Skrze ně byl nalezen odborný sportovní časopis Fakulty sportovních studií Masarykovy univerzity, *Studia sportiva*, který obsahuje poznatky reflektující aktuální témata ve sportovní oblasti nejen z pohledu společenských věd. Z archivu tohoto časopisu byly studie čerpány nejvíce. Skrze portály byl také nalezen další odborný časopis zaměřený na sport, tentokrát se jednalo o časopis Fakulty tělesné kultury Univerzity Palackého v Olomouci, *Acta Gymnica*, který se mimo jiné zabývá právě sportovní sociologií. Zbylé elektronické studie, které z těchto časopisů nevycházejí, byly též nalezeny na výše zmíněných portálech. V práci byly použity studie empirické, ale i teoretické, aby bylo spektrum bádání dostatečně široké.

Jelikož se práce zaměřuje na oblast české sportovní sociologie a vyhledávání probíhalo v databázích a archivech též českých, mohou být studie psány jak v českém, tak ale i v anglickém jazyce. Časové rozmezí, které představuje další kritéria výběru, v tomto případě není tolik striktně vymezeno. Studií zabývajících se českou socializací prostřednictvím sportu totiž není tak široké spektrum. Vymezení časového horizontu je tedy zaměřeno od konce 80. let 20. století až po současnost, jelikož tomuto období odpovídají provedené výzkumy dotýkající se tohoto tématu. Díky úzkému výběru studií nemusejí být vymezována další konkrétnější kritéria, kromě relevantnosti výzkumných témat. Na základě této relevance bylo vyřazeno velké množství nalezených studií, které zkoumané problematice dostatečně nepřispívaly.

Rešerše obecně byla časově náročná a přinášela mnohá úskalí týkající se především vyhledání dostatečného množství použitelných výzkumů. Práce tedy obsahuje komplexnější problematiku, která se týká socializace sportem. Jsou tedy využívány i ty výzkumy, které se dotýkají socializace a jejích faktorů nepřímou, ale významně do ní zasahují. Orientuje se též na studie zabývajících se sportovní participací, jejich činiteli a faktory. Problém s rešerší nastal i ve chvíli, kdy rukopis *Vliv tělesné*

výchovy a sportu na socializaci handicapovaných pubescentů (Friedrich, 2002), splňoval kritéria výběru. Nachází se pouze ve psané formě ve skladu Ústřední tělovýchovné knihovny FTVS UK, ale ani po veškerém vynaloženém úsilí jejího vedení nebyl nalezen.

Vzhledem ke zvolenému tématu bylo tedy použito osmnáct studií, které se zaměřují přímo či okrajově na socializaci ve sportu v českém prostředí. Vybrané studie se dále věnují i ostatním aspektům, které ovlivňují socializaci a resocializaci, jako je sportovní participace a vliv socializačních činitelů a bariéry sportovní participace. Tyto faktory mají na celkovou socializaci sportem vliv a poskytují její komplexnější náhled.

Vybrané studie jsou rozděleny na empirické a teoretické. Další dělení pak představuje samotná analýza, kdy texty dále dělím do skupin, na základě kterých bude shrnuto a identifikováno převážně to, čemu se v problematice socializace česká sociologie sportu věnuje nejvíce. Nezařazené studie byly tedy, jak je již výše zmíněno, převážně ty, které nezapadaly do české oblasti sociologie sportu a ty, které se netýkaly témat souvisejících se socializací prostřednictvím sportu a jeho participací. Jedná se např. o *Postoje k pohybovým aktivitám u žáků mladšího školního věku* (Holický, Kaplan a Honsová, 2014) či *Psychosociální aspekty rizikového chování sportujících dětí* (Slepička a Mudrák, 2013), jelikož se studie zabývají psychologickým pohledem na sportovní participaci a socializaci. Jako další byla vyřazena studie Svobody (2014) *Sportovní hvězdy v malém sportu: výpověď sportovce*. Ta sice kritéria výběru splňuje, je však téměř totožná s obsáhlejší studií od stejného autora, která z ní vychází. Proto by byla, dle mého názoru, nadbytečná.

5 Vybrané studie

V následující kapitole budou představeny studie, které jsem na základě kritérií výběru prací (viz výše) zvolila jako adekvátní vzhledem k tématu mé práce. Studie budou rozděleny na práce teoretické a empirické a popisovány chronologicky podle roku vydání od nejstarších po nejnovější, aby bylo zřejmé, jakými socializačními problémy se zabývala sociologie sportu v průběhu let. U empirických výzkumů bude stručně popsán jejich obsah, metodologie a výsledky. V případě teoretických studií bude provedeno shrnutí problému, kterým se studie zabývá. Obě skupiny studií budou v této bakalářské práci dále analyzovány. Veškeré informace jsou čerpány pouze z konkrétních, níže zmíněných výzkumů.

5.1 Empirické výzkumy

5.1.1 *Sport socialization of children with visual impairment in prepubescent and pubescent age. Acta Universitatis Palackianae Olomucensis. Acta Gymnica, (JANEČKA, Zbyněk; KUDLÁČEK, Martin; VÁLKOVÁ, Hana. 2003, 33.2)*

Tento výzkum se zabývá úrovní socializace sportem u těch dětí v České republice, které trpí zrakovým postižením. Úroveň sportovní socializace odráží úroveň vlastního hodnocení pohybových dovedností a úroveň role, kterou pohyb hraje v životě zrakově postižených dětí. Právě úroveň socializace může souviset s tím, jak dítě zvládá pohybové aktivity v různých prostředích. Výzkumný vzorek se skládal z 84 žáků se zrakovým postižením, 44 z nich tvořili chlapci a 40 dívky. Dotazovaní byli rozděleni do dvou skupin podle stupně jejich postižení (*B1* úplná slepota, neschopnost rozpoznat předměty/tvary x *B2* schopnost rozpoznat předměty/tvary nebo omezení zorného pole).

Dotazník byl sestavený ze škály různých oblastí: a) škála úrovně sportovních dovedností „Co umím a dokážu“ b) škála úrovně sportovní socializace „Kde hraji a sportuji“ a „Jaké předměty používám ke hraní a sportování“. Data byla zaznamenávána podle věku a rozdělena do skupin podle pohlaví. Výsledky u dívek i chlapců se pohybují na nižší průměrné úrovni. Pokud porovnáme výsledky dovedností a socializace, je zřejmé, že škála sportovních dovedností má skóre vyšší. Zajímavé též je, že do 9 let věku výsledky úrovně dovedností stoupají a po dovršení tohoto věku jsou poměrně stabilní, na úrovni sportovní socializace skóre naopak od 13 let klesá. U

chlapců je viditelná nejvyšší úroveň sportovní socializace od 10 do 14 let a je vyšší než u dívek.

Skupiny dětí zapojených do organizovaného sportu se mezi zrakově postiženými téměř nevyskytuje a mnohdy těmto dětem pohyb kompletně chybí. Tento typ postižení často vede k pasivnímu způsobu života. Je tedy třeba jim pohybové aktivity uzpůsobit podle jejich potřeb, dbát na větší připravenost jak při tělesné výchově, tak v organizovaných sportech, kterých by se tyto děti mohly účastnit a celkově se více této problematice věnovat, jelikož sport je pro socializaci mládeže velmi důležitý.

5.1.2 The influence of Paralympic School Day on children's attitudes towards people with disabilities. Acta Universitatis Palackianae Olomucensis. Gymnica, (LIU, Yang, et al. 2010, 40.2: 63-69.)

Tato studie se zaměřuje na vliv organizovaného Paralympijského školního dne na postoje žáků k lidem s postižením a jejich začlenění do sportu. Snaží se zjistit, jak šířit učení o této problematice ve školním prostředí v různých kulturních podmínkách. Analyzuje základy a teorie paralympijské výchovy v prostředí školy. Paralympijský den ve školách je vzdělávací program iniciovaný Mezinárodním paralympijským výborem, jeho cílem je vytvořit ve školách povědomí o osobách s postižením a jejich porozumění. Jedná se o soubor aktivit, které v zábavné formě vzdělávají mládež o paralympijském sportu, odlišnostech a problematice zdravotního postižení.

Pro výzkum byla vybrána základní škola v Ostravě, kde se Paralympijský školní den konal. Účastnili se ho žáci 6. tříd, z nichž 40 dětí vyplnilo dotazníky před průběhem akce a z nich 36 dětí vyplnilo dotazník i po jejím uskutečnění (tedy ho dokončilo). Ve skupině bylo 17 chlapců a 19 dívek, jejichž průměrný věk se pohyboval okolo 11 let. Nejprve byla pro žáky připravena přednáška o sportu pro osoby s postižením a následně se věnovali různým paralympijským pohybovým aktivitám, jejich pravidlům a průběhu (jednalo se o hru boccia a basketbal na vozíku).

Ukázalo se, že dívky měly obecně pozitivnější postoje k lidem s postižením než chlapci. Jejich postoje k inkluzi v tělesné výchově byly naměřeny se skóre 18,37 před přednáškami a 19,32 po přednáškách, což bylo v obou případech vyšší, tedy pozitivnější než u chlapců. Navíc změna postojů, jejichž skóre se po události zvýšilo, bylo opět

vyšší než u chlapců. Právě 17 účastníků došlo k pozitivní změně postoje k inkluzi v tělesné výchově, u 9 účastníků došlo ke změně negativní. Dále se dotazování zaměřovalo na vnímání změn pravidel pro osoby s postižením, to u 22 účastníků vyvolalo negativní změnu v postojích, u zbylých 14 pozitivní. Celkově Paralympijský den ve školách ovlivňuje postoje dětí k inkluzi v tělesné výchově pozitivně. Mnoho studií zatím prokázalo, že tato událost může skutečně sehrát pozitivní roli při zlepšování postoje účastníků k lidem s postižením, přestože významné rozdíly se objevovaly pouze v některých otázkách. Změny a úpravy pravidel pro osoby s hendikepem však u dětí pozitivní výsledky nevzbuzují, spíše naopak.

5.1.3 Integrace žáků s tělesným postižením do hodin školní tělesné výchovy. Studia sportiva, (RYBOVÁ, Lucie; KUDLÁČEK, Martin. 2010, 4.1: 127-132.)

Integrace jedinců s tělesným postižením v kontextu školní tělesné výchovy představuje fenomén, který umožňuje komplexní rozvoj žákovy osobnosti. Existuje však řada činitelů, které mohou tuto integraci a její průběh narušit. Je tedy důležité vytvořit optimální podmínky pro úspěšné začlenění žáka s tělesným postižením převážně ze strany školy. Cílem studie je zjistit, jaké mají školy s procesem integrace žáků s tělesným postižením do hodin TV zkušenosti. Integrace by měla vycházet z komplexní diagnostiky žáka a měla by odpovídat jeho individuálním potřebám. Je důležité, aby pedagog přizpůsobil výuku tak, aby mohli na aktivitách alespoň částečně participovat všichni žáci, seznámit vrstevníky s danou situací, a tak dosáhnout stanovených cílů.

Výzkum byl založen na anketách určených pedagogům TV, ve kterých bylo zjišťováno, co učitelům v procesu integrace do hodin pomáhá, v čem je třeba ji podpořit, v čem potřebují poradit. Soubor respondentů činil 164 učitelů TV vyučujících 164 chlapců a 90 dívek (průměrný věk cca 12 let). Z celkového počtu 254 žáků s tělesným postižením bylo do hodin TV aktivně zapojováno 160, zbytek byl na doporučení lékaře uvolněn. Největší soubor, tedy 76 % z celkového počtu zkoumaných dětí, tvoří ty s lehkou formou tělesného postižení, které nutně nepotřebují kompenzační pomůcky. Představují tedy i největší počet dětí ze zkoumaného souboru, které jsou do hodin tělesné výchovy zapojeny. Naopak žáci s těžším postižením používající berle jsou začlenění ze 47,7 % a ti, kteří používají vozík pak pouze ze 35,6 %. Podpora integrace

v TV ze strany rodičů se připisuje méně než polovině 38 %, to samé i ze strany pedagogů, 37 %. Zde se setkáváme s důležitým předpokladem úspěšné integrace, který tvoří problém, jelikož aby byla integrace úspěšná, musí ji podporovat všichni zúčastnění. Další výsledky přitom ukazují bezproblémové začlenění žáků s tělesným postižením, které se ukazuje jako přínosné jak pro ně, tak pro jejich spolužáky.

Nejběžnějším problémem ze strany učitelů TV je, podle výsledků, míra postižení žáka. O něco méně respondentů pak uvádí omezenou možnost využít asistenta spojena s nedostatečnými finančními prostředky. To byla také nejběžnější odpověď při dotazování na zlepšení podmínek integrace. Podle výpovědí by učitelé také rádi spolupracovali s odborníky v tomto oboru a vzdělávali se, jsou na ně totiž kladeny velké nároky a oni často nemají přístup či znalosti o možnostech integrace.

5.1.4 Kdo nejvíce přivádí mládež ke sportu?. Studia sportiva, (VALJENT, Zdeněk; FLEMR, Libor. 2010, 4.2: 85-95.)

Tato studie zkoumá, jakou měrou na formování osobnosti zaměřené na výchovu k pravidelné pohybové aktivitě se v životě jedinců podílely vybrané osoby a instituce. Jaký vliv při motivaci na respondenty mají tyto indikátory. Stanovuje pořadí těchto indikátorů od nejvlivnějších po nejméně vlivné a rozlišuje, jestli ovlivňují chlapce a dívky rozdílným způsobem, případně jak.

U dětí a mládeže dochází, podle studií z těchto let, ke snižování pohybové aktivity. Výchovným cílem společnosti je proto přivést co největší množství mládeže a dospívajících k pravidelné pohybové činnosti. Většina informací z oblasti socializace sportem ukazuje, že participace dětí a mládeže na neformálních i organizovaných formách sportu je ovlivňována dostupností příležitostí, podporou rodinných příslušníků a školy, kamarádů a vnímavostí potencionálního účastníka sportovní aktivity. Podle dosavadních empirických výzkumů je největší hnací silou ke sportování rodina. Čím vyšší význam přisuzují rodiče sportu, tím více děti chápou sportování jako hodnotové. Z toho vyplývá, že pohybově aktivnější rodiče vychovávají pohybově aktivnější děti. Musíme ovšem pracovat i s faktem, že sportovní činnost je též závislá na socioekonomickém statusu rodiny, míra sportovní participace je u vyšších vrstev vyšší. Zapojení mládeže do sportu má většinou na svědomí kombinace více faktorů. Obecně však můžeme tvrdit, že s rostoucím věkem vliv rodiny klesá a vliv přátel stoupá.

Dotazovaný vzorek respondentů byl tvořen 1221 studenty ČVUT ve věku 20-28 let, z toho se jednalo o 947 studentů (77,6 %) a 274 studentek (22,4 %). Soubor vybraných respondentů má reprezentovat základní soubor studentů vyšších ročníků ČVUT, který, z důsledku velkého počtu dotazovaných, může být obecně převeden na všechny studenty ČVUT. Empirický výzkum proběhl v květnu a červnu roku 2008 a byl prováděn za použití kvantitativního dotazníkového šetření. Dotazování k posouzení vlivu konkrétní instituce používali stupnici s negativní vzestupnou tendencí (3 až 1), středem (4) a pozitivní vzestupnou tendencí (5 až 7).

Dotazníkovým šetřením bylo zjištěno, že faktory, které nejvíce mládež ovlivňují, se u chlapců a dívek liší. Téměř tři čtvrtiny chlapců nejsilněji ovlivňují kamarádi. V negativním rozmezí tohoto faktoru hlasovalo jen 5,1 % dotazovaných. Druhým nejsilnějším impulsem studentů je širší rodinné zázemí. Vlivnou skupinou se překvapivě stávají i učitelé tělesné výchovy, převážně ti vysokoškolští. Pravděpodobně z důvodu široké škály aktivit, které si mohou studenti zvolit. Jako čtvrtý faktor v žebříčku je místo bydliště a za ním škola, chlapci je tudíž vnímají spíše kladně. Sportovní vzory ve vyšším věku chlapce neovlivňují nijak silně. Partnerky na ně mají vliv ještě menší. U tohoto indikátoru nastává nepřesnost ve skutečnosti, že téměř polovina chlapců partnerku nemá. Učitelé na středních a základních školách, média a reprezentanti mají vliv ještě kladný, ale ne příliš patrný.

Pořadí vlivnosti u dívek je tomu chlapeckému podobné, není však stejné. Nejsilnějším indikátorem pro je pro studentky ČVUT rodina. Čtvrtina z nich označila navíc její vliv jako maximální. Kamarádi a spolužáci pak ovlivňují dívky o něco méně než širší rodina. Jako třetí v pořadí stojí překvapivě partneri. Partnera má 73,6 % dotazovaných dívek, proto je zřejmé, že budou v žebříčku výše než u chlapců. Další faktory dívky vnímají podobně jako chlapci. Vyučující na základních školách se však jako jediní z možností dostali do negativní sekce. Největší odchylkou mezi chlapeckými a dívčími odpověďmi tvoří indikátor partner/ka. To pravděpodobně poukazuje na to, že muži sportují více než ženy a ke sportu je v partneri přivádějí v rámci volného času. Druhá velká odchylka se objevuje u sportovního vzoru, který má na chlapce mnohem větší vliv než na dívky. Z šetření bylo tedy zjištěno, že kladné indikátory sportovní participace, které byly do výzkumu vybrány, ovlivňují mládež rozdílnou měrou, ale hypotéza týkající se zásadního vlivu rodinného prostředí byla potvrzena.

5.1.5 Sport pro všechny? Sociální nerovnosti a sportovní aktivity. Sociální studia/Social Studies, (ŠPAČEK, Ondřej. 2011.)

Tento výzkum se, jako jeden z mála, věnuje problematice sociálních nerovností, které mohou prostupovat sportovní participací. Zaměřuje se na vývoj sportovního prostředí v kontextu frekvence participace různých sociálních vrstev. Data byla sesbírána z výzkumu Eurobarometer. Tento výzkum obsahuje podklady všech členských států Evropské unie (studie tedy obsahuje i mezinárodní srovnání), přičemž dále byli vybráni pouze ti respondenti, kteří dosáhli alespoň 26 let. To z důvodu, že mladší populace často nemá dokončené vzdělávání, což znemožňuje určit proměnnou socioekonomického postavení. Studenti jsou specifickou silně sportující skupinou, rozdíly ve sportovní participaci se tedy objevují spíše po opuštění vzdělávacího prostředí. Hlavním teoretickým východiskem se zde stávají myšlenky Bourieu, jelikož si v každé sociální pozici osvojujeme určitý habitus, který ovlivňuje naše vnímání okolního světa. Vyšší střední třída, jak známo, podle habitu preferuje sporty elegantnější, rozváznější než třídy nižší. Ty upřednostňují aktivity zaměřené na fyzický kontakt a budoucí či okamžité uspokojení.

Ve výzkumu byly rozlišovány tři hodnotové úrovně na základě četnosti sportování, tedy pravidelné sportování (alespoň jednou týdně), příležitostné sportování (méně než jednou týdně) a nesportující (nikdy). Příležitostné sportování jasně náleží rekreačním sportovcům. Úroveň pravidelného sportování však zahrnuje sportovce vrcholové i rekreační. Podle toho byly vytvořeny míry sportování v populaci, tedy míra sportovní participace a míra pravidelného sportování. Míra příležitostného sportování závisí na možnostech trávení volného času různých skupin. Míra pravidelného sportování se zaměřuje na sportovce pravidelné a její pohled je orientován na zdravotní preference. Další důležité výzkumné pole tvořily sociodemografické charakteristiky jako věk, pohlaví, bydliště a socioekonomické postavení respondenta (zaměstnání). Opět se zde rozlišují tři hodnotové úrovně, a to vyšší střední třída, nižší střední třída a nižší třída.

Výsledná analýza ukazuje, že 60 % české populace starší 26 let sportuje alespoň někdy, pravidelně sportuje méně než polovina z nich. Proměnné, které sportovní participaci ovlivňují nejsilněji, jsou věk a socioekonomický status. Nejvíce sportují

pochopitelně participanti nejmladší věkové skupiny (do 44 let) a to ze 75 %, s vyšší věkovou skupinou se čísla participantů snižují vždy o cca 20 %. Pokud přejdeme na statistiky třídní, z vyšší střední třídy sportují opět tři čtvrtiny respondentů. Nižší střední třída se na sportovní participaci podílí z 65 % a třída nižší ani ne z poloviny. Místo bydliště má též na sportovní participaci silný vliv. Ve velkých a malých městech participace dosahuje přibližně dvou třetin, zatímco na venkově pouze poloviny. Muži sportují o něco více než ženy.

Když se zaměříme na pravidelné sportování, jsou rozdíly podobné, ale vyskytují se zde odlišnosti. Stejně jako v kategorii míry sportovní participace klesá s rostoucím věkem šance na pravidelné sportování. Nejmladší věková skupina sportuje nejvíce, střední a nejstarší věková kategorie se zde však procentuálně nijak neliší (20 %). V kategorii místo bydliště se rozdíly mezi větším městem, menším městem a venkovem zvětšují. Stejně je tomu i u třídních rozdílů, kdy pravidelně sportuje více než polovina vyšší střední třídy. U zbývajících tříd se však jedná pouze o více než třetinu respondentů. Vyšší střední třída má tedy skoro třikrát větší šanci na pravidelné sportování než třída nižší. Ve srovnání se sportovní participací tedy můžeme v pravidelném sportování pozorovat větší odolnost vůči stárnutí, větší četnost spíše ve městech, a především u vyšší střední třídy.

Zajímavé je, že při subjektivním vnímání participačních bariér přisuzují respondenti sportovní neúčast spíše vlastnímu nezájmu než nerovným příležitostem. Socioekonomické postavení je však silně provázáno (72 %) právě s nezájmem o pohybové aktivity. Ten se však objevuje i s rostoucím věkem. Zjištěný vztah sociálních podmínek a sportovní participace v českých podmínkách je následně (v hrubých číslech) zařazen do mezinárodního kontextu. Zde se pohybuje mezi státy se střední mírou sportovní aktivity (56 %), s nižší mírou pravidelného sportování (24 %) a vyšším významem sociodemografických faktorů a bariér pro její strukturování.

Tato analýza potvrzuje dosud zjištěné podstatné rozdíly. Získaná data přiblížila možné zdroje bariér sportovní participace. Ukázala nám též skutečnost, že nedostatečná sportovní infrastruktura ve většině případů nebývá respondenty vnímána jako bariéra sportovní participace. Zde je podotknuta myšlenka Bourideua (1978), ve které je habitus

nižší třídy orientován na instrumentální pojetí těla, naopak u vyšší třídy ho vnímají jako hodnotu samo o sobě, proto dospíváme k výsledným rozdílům ve sportování.

5.1.6 *Sports context of the original families of three generations of national football team players. Acta Gymnica, (VOTÍK, Jaromír, et al. 2011, 41.3: 23-32.)*

Výzkumný koncept studie vychází z tzv. „teorie přechodu“, která se zabývá ranou sportovní socializací a na principu „generačního přenosu“ interakcí rodič-dítě v různých mikro (rodinných) a makro (socioekonomických) kontextech. Cílem této práce je nalézt vztahy mezi rodinným kontextem a ranou sportovní socializací v rodinách českých fotbalových reprezentantů ve třech různých socioekonomických časových obdobích.

Rodinné prostředí je důležité převážně v rané sportovní socializaci, kdy si dítě vytváří hodnotové předpoklady pro sportování a postoje k pohybu. Mladší školní věk je rozhodující období pro ranou sportovní socializaci. Dítě se seznamuje s širokým spektrem pohybových aktivit v sociálním kontextu, což je většinou v rodinném nebo vrstevnickém prostředí. Dochází k nápodobě chování, loajalitě, ztotožňování se s postoji druhých a přijetí jejich hodnot. To se nazývá „generační přenos“. Je viditelný významný vliv otce na sportovní aktivity dětí, obecně pohybově aktivnější rodiče vychovávají pohybově aktivnější děti.

Celkový výzkumný vzorek tvoří 69 respondentů. Ti byli rozděleni do tří podskupin. První skupinu tvoří 23 respondentů současné generace národního fotbalového týmu hrající od roku 1991. Druhou skupinou je střední generace hrající v letech 1981-2001, též 23 respondentů. Poslední skupinu tvoří zbylých 23 respondentů nejstarší generace, kteří hráli v letech 1965-1987. Výzkum probíhal polostrukturovanými rozhovory, které se orientovaly na rodinné zázemí v době rané sportovní socializace a vývoj celoživotní sportovní kariéry jednotlivých generací. Sesbíraná data vycházela z domén, těmi byli členové rodiny (matka, otec a sourozenci) a jejich vztah k obecné a fotbalové sportovní činnosti. Dále byl zájem orientován na výkonnostní úroveň jejich sportovní participace obecně a sesbíraná data byla porovnána mezi generacemi. Ve výzkumu byl zdokumentován právě onen generační přenos orientovaný na sportovní aktivity. Předpokládá se, že postoje rodičů a sourozenců k formám sportovní participace silně ovlivňují primární orientaci respondentů na sportovní aktivitu.

Ve výzkumu zapojení matek bylo s mladší generací jasně viditelné zvyšování míry jejich sportovní participace z důvodu emancipace žen. U nejstarší generace matky nesportovaly ani na rekreační úrovni téměř ze 75 %, v porovnání se současnou generací matek, z nichž nesportuje pouze 30 % a skoro 40 % matek tvoří reprezentantky. Zbylé výsledky ukazují, že participace otců na výkonnostním a rekreačním sportu byla ve všech skupinách vyrovnána (mezi 57 % a 65 %). Fotbalu na reprezentační úrovni a výkonnostní úrovni se účastní v nejmladší generaci 82 % otců, 73 % v generaci střední a jen o procento více v nejstarší generaci. To pravděpodobně značí velký význam generačního přenosu ve sportovní oblasti, převážně tedy z otců fotbalistů na své syny. Je zde také patrný klesající počet otců, kteří by nesportovali, ze 13 % v nejstarší generaci po 4 % současné. Stejně tak se časem postupně zvyšoval i poměr sportujících sourozenců.

Generační přechod můžeme tedy analyzovat pouze v doménách otců a sourozenců, jelikož sportování žen, navíc ve fotbalovém prostředí, nebylo dříve populární či povolené. Přenos zájmu ve fotbale mezi sourozenci se též mezi generacemi udržuje přibližně na polovině, v současné době se přibližuje spíše ke třem čtvrtinám, je tedy velmi vlivný. To reflektuje napodobování svých sourozenců z důsledku vzoru či soupeření. Celkově můžeme říci, že rodinné zázemí je důležitým faktorem v rané socializaci a v budoucím rozvoji sportovní kariéry. Role otce jako iniciátora a role matky jako podpory se objevuje transgeneračně bez ohledu na období.

5.1.7 Hodnocení inkluzivních jednotek žáků se specifickými vzdělávacími potřebami do hodin běžné tělesné výchovy. Studia sportiva, (SKLENARŇÍKOVÁ, Jana, et al. 2016, 10.1: 33-41.)

Tato studie se zaměřuje na funkci inkluze u dětí se zdravotním postižením na hodinách tělesné výchovy. Byl proveden kvalitativní výzkum, který pak podle škály DIS-CIT (Válková, Bartoňová a Ahmetašević, 2012) nastiňuje činnosti žáků se zdravotním postižením a odhaluje časové charakteristiky skutečného začleňování žáků do hodin tělesné výchovy.

Do roku 1991 byly děti se zdravotním postižením posílány převážně do speciálních škol, později se žáci začali začleňovat do škol běžných a s tím nastupuje integrační zařazení různých typů jedinců do společných norem tělesné výchovy. Je

prostředkem k dosažení socializačních cílů. Pedagogové tedy musí učinit jednotlivé kroky k tomu, aby mohli všichni žáci dosáhnout cílů tělesné výuky. Inkluze naznačuje, že všechny děti mají stejnou příležitost zapojit se do vzdělávání, je to způsob socializace a má řadu variant omezení prostředím.

Výzkumný soubor tvořili žáci se specifickými vzdělávacími potřebami (SVP), kteří se tělesné výchovy účastní v hlavním proudu vzdělávání na vybraných základních školách v České republice umožňujících inkluzi žáků se SVP. Respondenty byli tři chlapci a jedna dívka, z toho pouze jeden žák nevyužíval služeb asistenta pedagoga. Byla použita metoda Didaktické Inkluzivní Kategorie – Technika Kritických Případů (DIC-CIT), která zjišťuje, do jaké míry se žák zapojuje do hodin tělesné výchovy. Pozorovatel zaznamenával kategorie vztahující se k danému času. Následně bylo posouzeno, kolik pedagogického času žáci se SVP trávili aktivně a kolik pasivně.

U probanda A nejdelší část hodiny, cca 55 %, tvořila aktivita inkluzivní (pohybová) bez modifikací, kdy žáci cvičí společně a mají stejný obsah hodiny. Kognitivně emotivní část, při které byla každému žákovi věnována dostatečná pozornost trvala 24,7 %, zbytek hodiny tvořila část s asistentem bez modifikace a s modifikací, která zabrala málo času, jelikož byl chlapec samostatný. U probanda B tvořila inkluzivní (pohybová) aktivita bez modifikací téměř celou hodinu, jelikož žáci prováděli aktivity, které už znali. Kognitivně emotivní činnost představovala zbytek hodiny vyjímaje 40 sekund s modifikací. Takovým podmínkám zhruba odpovídá chod hodiny tělesné výchovy bez žáků se SVP, žák byl do hodiny plně začleněn. Při měření probanda C bylo použito nejvíce inkluzivních jednotek a cvičil pouze polovinu hodiny, to bylo způsobeno převážně nízkým věkem jedince. Nejdelší část hodiny u probanda D tvořila jednotka inkluzivní pohybová bez modifikací, která trvala přibližně polovinu hodiny. Zbytek tvořila jednotka inkluzivní v kognitivně emoční závislosti a vzhledem k postižení žákyně byla vhodně vybrána aktivita v kolektivním zapojení.

Snaha podporovat úspěšnou integraci začíná s cíleným rozvojem pozitivních postojů okolí. Tělesná výchova by měla vyhovovat potřebám všech studentů a umožňovat jejich zapojení do pohybových aktivit v běžném životě, může být silným faktorem, který ovlivňuje úspěch či selhání inkluze. Nejběžnější překážky, které brání těmto studentům v začlenění, souvisí s pedagogickou připraveností a postoji. U žáků

velmi závisí na formě a stupni postižení. Žák s Aspergerovým syndromem potřeboval jen minimální modifikaci při cviku skoku do výšky, kde chlapec skákal přes gumu místo tyče, takové modifikace se používají i u žáků, kteří speciální přístup nepotřebují. Z měření můžeme vyvodit, že žáci s touto formou postižení nemají problém se zvládnutím hodin a ty tak podle nich nemusí být upravené. Naopak nejméně se podařilo začlenit do hodiny žáka s lehkým mentálním postižením, který navštěvoval 1. třídu. Roli zde hrál i jeho nízký věk, žák měl, menší zájem o zapojení do pohybových aktivit. Celkově hodina nemusela být kvůli žádnému žákovi speciálně ve velké míře upravena. České školství je inkluzivnímu přístupu nakloněné, snaží se nalézat nové metody a postupy při výuce, aby mohli být žáci se SVP aktivně zapojeni a přínos z hodiny měli všichni zúčastnění. Pokud se podmínky přizpůsobovat nedaří, inkluzi mohou trpět jak žáci se zdravotním postižením, tak i jejich spolužáci a učitel.

5.1.8 Neuvěřitelné—vozičkáři jezdí na kole, tančí nebo skáčou s padákem! Kolektivní sportovní aktivity vozičkářů v létě 2015 a resocializace hendikepovaných prostřednictvím sportu. (HENRICHOVÁ, Martina. 2016)

Tento výzkum je zaměřen na sportovní kurzy pořádané pro jednotlivce upoutané na invalidní vozík. Data byla nashromážděna ze 13 různých sportovních kurzů pro vozičkáře, kde jim byla umožněna například cyklistika, vodní sporty, atletika, tenis, basketbal, florbal atd. Jeho cílem je přiblížit, jakou měrou přispívá sport těmto jedincům s opětovnou socializací do společnosti. Zahrnuje jak výzkum kvalitativní, tak výzkum kvantitativní.

Kvantitativní výzkum byl zaměřen na demografické údaje účastníků. Těch se v letním období roku 2015 ve výzkumu objevilo 108, počet asistentů byl pak 105. Mezi vozičkáři převažovalo mužské pohlaví, ze 108 hendikepovaných bylo pouze 32 žen. Věk se pohyboval v rozmezí od 20 do 68 let, největší byl podíl třicátníků. Výzkum kvalitativní se zabýval vztahem a spoluprací vozičkářů a asistentů, jaká pozitiva v rámci společenských akcí jejich spolupráce přináší. Role asistenta je důležitá zejména ve vztahu k resocializaci a sblížení světa hendikepovaných se světem zdravých lidí.

Rozhovorů se zúčastnilo celkem 7 vozičkářů a 7 asistentů, kteří volně odpovídali na osm otevřených otázek. Z těch vyplývá, že asistence není jednostranná, obě skupiny se snaží zapojit rovným dílem. Každý dělá to, co zvládne a probíhá rovnocenné

rozdělování úkolů. Spolupráce asistentů a vozičkářů je při pohybových aktivitách jiná než v běžném životě a obohacuje obě skupiny, spojuje je, má tedy pozitivní vliv na jejich socializaci. Sport přispívá k objektivnímu pohledu na vozičkáře jako na lidi, kteří dokážou být aktivní i přes svůj hendikep, ne pouze jako na pohybově omezené jedince. Má pozitivní vliv na rozvoj osobnosti a individuálních schopností, samostatnosti, plní tedy mimo socializační funkce funkci seberealizační, pomáhá odstraňovat některé zakotvené stereotypní představy. Obecným cílem je dosažení toho, aby postižení přestalo být vnímáno jako něco zvláštního a stalo se součástí reality běžného života.

5.1.9 Sportovní hvězda jako výsledek akumulace sportovního kapitálu. Sociologický časopis/Czech Sociological Review, (SVOBODA, Arnošt, et al. 2016, 52.04: 535-556.)

Studie vychází z prostředí vrcholového plaveckého sportu v Brně. Celkem bylo s respondenty, které tvořili plavci, trenéři či diváci, provedeno 22 polostrukturovaných rozhovorů v rozmezí 3 let. Ty byly doplněny informacemi z nezúčastněného pozorování. Jejím cílem je odhalit proces ustavení sportovní hvězdy v plaveckém sportu a její vnímání ostatními aktéry.

Sociální vazby v rámci klubu jsou významné kvůli specifickým podmínkám při jejich formování, což je převážně míra fyzické náročnosti. Sportovní hvězda a její status se utváří převážně díky úspěchům a následným uznáním od ostatních aktérů. Je to jakýsi ideální představitel daného sportu s určitým sportovním kapitálem, ten se podílí na ustavení symbolické moci v rámci sociálního pole. Prvotní faktory sportovního kapitálu vycházejí z kapitálu sociálního, což je rodinné prostředí plavce a prostředí sportovního týmu. Přístup rodičů má významný vliv na uchopení sportovní činnosti a participace jako takové, vysoké ambice a podpora z jejich strany hraje v utváření sportovní hvězdy značnou roli. Hvězda se též pohybuje v jakési síti vzájemných vztahů a vyznačuje se jednáním, které je přijímáno jako norma, tím si udržuje a prohlubuje svoje postavení.

Na základě výpovědí aktérů brněnského plaveckého sportu lze tedy rozlišovat dva typy sportovní hvězdy, autentická a neautentická, hlavní rozdíl určuje míra uznání jejich okolím. Autentická hvězda je reprezentována jako poctivý dřič, který se nad nikoho nepovyšuje a nevybočuje z řady. Hvězdě neautentické se často přisuzuje větší míra

talentu než poctivosti, svůj úspěch čerpá i převážně spoluprací s médii a podobné jednání neodpovídající normám se vylučuje s představou ideálního vrcholového sportovce. Faktory podílející se na ustavení plavecké hvězdy tedy vychází z obecných typů Bourdieuho kapítalů, z nichž nejvýznamnější je zde ten sociální.

5.1.10 Social environment selected aspects determination by school children leisure time movement activities. Gymnasium, (TEPLICANCOVA, Maria, et al. 2017, 18.2: 187-194.)

Cílem této práce je zjistit, zda mohou charakter volnočasových aktivit ovlivňovat vybrané aspekty sociálního prostředí jako je velikost rodiny, její příjem a zaměstnání rodičů. Výzkumný vzorek tvořilo 618 respondentů, z toho 80,1 % žen a 19,9 % mužů. Dotazník byl cílen na rodiče a prarodiče žáků základní školy v Rožmberku, kteří odpovídali na výše zmíněné oblasti jejich sociálního prostředí.

Sociální prostředí je tvořeno vším, co nás obklopuje, např. sociální skupina, kultura, místo bydliště apod. Formuje naši identitu jakožto člena společnosti a určuje komunitu, s níž je jedinec v interakci, a která má tedy vliv na jeho chování. Tuto komunitu tvoří sociální systémy, jako je rodina, škola, vrstevníci, zájmové skupiny atd. Veškeré tyto faktory ovlivňují volnočasové aktivity, do nichž je jedinec zapojen. Volný čas dětí je, kvůli nedostatku zkušeností, usměrňován především rodinou a ačkoli má člověk přirozenou potřebu pohybu, v dnešní době se do popředí dostává sedavý způsob života.

Co se týče vzdělání, převažovali respondenti se středoškolským vzděláním s maturitou, tvořili 40,5 %. O něco méně, 36,7 %, pak odpovídalo vysokoškoláků. Zbytek tvořili respondenti se středoškolským vzděláním bez maturity a se vzděláním základním. Drtivá většina, 72,5 % respondentů, byla zaměstnána. Nezaměstnaných bylo 4,5 %. Zbytek respondentů uvedlo, že buď podnikají, jsou na mateřské dovolené, v důchodu, nebo jinde. Největší soubor tvořili jedináčci, jinak se počet dětí v rodině se nejvíce pohyboval okolo dvou až tří, více dětí už bylo spíše výjimkou. Pohybovým aktivitám (jako jsou sport a vycházky) se děti respondentů věnují denně ze 21,8 %, více než jednou týdně pak 48,4 %. Těchto pohybových volnočasových aktivit však ubývá a převažují neaktivní způsoby trávení volného času, podle výzkumu převážně u počítače a televize. Podle Pearsonova korelačního koeficientu bylo zjištěno, že velikost rodiny

nijak zásadně neovlivňuje trávení volného času dětí. Předpokládalo se, že způsob aktivity dětí zaměstnaných rodičů se budou od dětí těch nezaměstnaných lišit. To se však nepotvrdilo, děti nezaměstnaných rodičů se dokonce podílejí na pohybových aktivitách více a nezaměstnanost tedy nemá negativní dopad. Je však zřejmé, že příjem rodiny pozitivně ovlivňuje participaci dětí na sportovních aktivitách. Přes jiný statistický test byl tento vliv zkoumán a vyplývá zde, že s klesajícím měsíčním příjmem domácnosti klesá i procento dětí věnujících se pohybovým aktivitám.

Významný rozdíl byl tedy dle výsledků tohoto výzkumu zaznamenán pouze s ohledem na výši rodinného příjmu, kdy děti rodičů s vyšším ekonomickým kapitálem participovaly na pohybové aktivitě více než děti těch rodičů s kapitálem nižším. Velikost rodiny ani ekonomická aktivita rodičů nemá na výběr volnočasových aktivit dítěte vliv.

5.1.11 Social Behavior in Children of Special Olympics and Non-sporty Children with Intellectual Disability. Studia sportiva (Jitka KAMPASOVÁ, Hana VÁLKOVÁ, Oldřich RACEK. 2021, 1:72-79.)

Tento výzkum porovnává sociální chování dětí s mentálním postižením, které se účastní soutěží speciální olympiády s chováním těch, které nesportují. Metodou výzkumu bylo dotazníkové šetření zaměřené na děti ve věku 6-20 let. Výzkum byl realizován na dvou základních školách ve Zlínském kraji a šetření proběhlo v každé škole čtyřikrát. Děti měly lehkou nebo středně těžkou formu mentálního postižení. Celkem se jednotlivých dotazníkových šetření zúčastnilo 56 dětí v červnu 2017, 58 dětí v září 2017, 57 dětí v červnu 2018 a 53 dětí v září 2018. Šetření tedy vždy probíhalo bezprostředně před a po letních prázdninách, které by na odpovědi mohly mít též vliv. Dotazník, který vyplňovali třídní učitelé, byl přesně určen pro osoby s mentálním postižením a hodnotí sociální chování a jeho poruchy s ohledem na všechny stupně mentálního postižení.

Problémové chování dětí s tímto druhem postižení však není zapříčiněno pouze onemocněním samotným, ale též sociálními souvislostmi. Proto jsou pohybové aktivity společensky přínosné. Ve styku s ostatními jedinci se totiž rozvíjí sociální dovednosti, formuje osobnost a samostatnost, rozšiřuje komunikace a sociální kapitál. Výsledky ukazují, že sportující děti měly po celou dobu měření lepší sociální chování, než ty

nesportující až na červen roku 2018, to bylo chování obou skupin stejné. Je také viditelný rozdíl mezi obdobím po letních prázdninách, kdy je jejich chování lepší, a obdobím na konci školního roku, kdy je zřejmé zhoršení. Z toho tedy vyplývá, že se v průběhu školního roku jejich chování zhoršuje. Děti nesportující mají výsledky klesající při prvních třech šetření a mírně stoupající při tom posledním, letní prázdniny na jejich chování tedy nemají vliv.

Dále byl porovnáván rozdíl mezi sportovci a nesportovci u obou pohlaví. Jelikož výsledky sportujících dívek byly téměř konstantní, je zřejmé, že letní prázdniny na jejich chování vliv nemají. Naopak u nesportujících dívek můžeme z grafů vyčíst, zlepšení během školního roku a zhoršení během prázdnin. Výsledky nesportovců nijak nesouvisí s letními prázdninami, nemají na ně tedy vliv. Na chlapce, kteří sportují, mají prázdniny nepochybně vliv dobrý, jelikož mají vždy v září lepší hodnoty sociálního chování.

Sport mentálně postižených dětí by měl být podporován širokou veřejností, jelikož kladně působí na jejich chování, v České republice je však toto chování velmi dobré a od norem ideálního sociálního chování liší jen málo.

5.1.12 Examining adolescent football dropout in the Czech Republic. Acta Gymnica, (CROSSAN, William, et al. 2022)

Nejnovější použitý empirický výzkum zasahující do socializace sportem v České republice se zabývá faktory vedoucími k předčasnému ukončení sportovní participace ve fotbalovém prostředí. Rozvoj rané sportovní specializace a profesionalizace mládežnického sportu vedl k častějšímu ukončování sportovní participace. Příčiny tohoto ukončování zkoumala právě tato studie, která se zaměřuje na to, jaká omezení volného času vnímají bývalí sportovci jako hlavní důvody odchodu ze sportu. Na základě teorie volnočasových omezení byl analyzován vztah mezi strukturálními (např. zranění, dostupnost), interpersonálními (např. tlak ze strany rodiny a trenéra, zájem o jiné aktivity) a intrapersonálními (především nedostatek potěšení, zábavy) omezeními. Tato omezení musí být překonána, aby mohla sportovní participace pokračovat.

Soubor respondentů tvořili bývalí čeští mládežnickí fotbalisté, kteří během posledních pěti let (od roku 2020) ukončili kariéru ve věku od 13 do 18 let. Data byla

získávána formou dotazníku s otázkami na škále od nejvíce po nejméně důležité, ten vyplnilo 208 respondentů. Z toho, v době ukončení participace, tvořilo 53,37 % osmnáctiletých, 21,15 % byli chlapci ve věku 16-17 let, 19,13 % ve věku 14-15 let a zbylých 6,25 % tvořili třináctiletí. Z hlediska úrovně soutěže převažovala ta nejnižší. Soubor totiž tvořili ze 73,08 % hráči regionální ligy, 16,83 % hráči divizní ligy a 10,10 % hráči národní ligy.

Výsledky ukázaly, že největší váha byla udělována intrapersonálním omezením jako je nedostatečná zábava nebo omezením souvisejícím se špatným týmovým klimatem. Naopak nejmenší vliv na ukončení sportovní participace mají strukturální omezení jako je např. nedostatek finančních prostředků. Důvody respondentů, kteří ukončili svoji účast v nižším věku, se od důvodů těch, kteří se dostali až do vyšších soutěží, výrazně liší. V prvním případě se jedná převážně o subjektivní pocit ze sportování a nedostatečnou zábavu, v případě druhém hrají roli důvody jako zranění či nedostatek financí na vybavení. Z analytické perspektivy se ukázalo, že ačkoli respondenti nepřisuzovali velký význam vztahům s vrstevníky, silně s intrapersonálními omezeními souvisí. Role trenéra a týmového klimatu je tedy podle výsledků tohoto výzkumu pro ukončení prvořadá, jelikož ovlivňuje vnímání nízkých dovedností či zájmu.

Abychom odhalili způsoby, jakými se dá předčasnému ukončení sportovní participace předejít, musíme zkoumat, jak sociální prostředí negativně ovlivňuje motivaci sportovců o ukončení participace.

5.2 Teoretické studie

5.2.1 *Výchovné problémy výkonnostního sportu. Sociologie sportu (Vladimír ČECHÁK, Jiří LINHART. 1986, s. 123-128)*

Mnoho forem a hodnot chování získaných ve sportovním výkonnostním prostředí často dominují před všemi ostatními. Výkonnostní sport tak představuje významný prostředek při formování mladého člověka. Většina výzkumů v sociologii sportu té doby není tak rozšířena a zabývá se převážně tím, jaký je vztah sportovce ke sportovní činnosti. Skutečnost, že oblast výkonnostního sportu mládeže má vliv na formování osobnosti a plní tedy komplexnější funkci, přehlíží.

Aktivní zapojení ve výkonnostním sportu plní úlohu integračního činitele i pro další formy rozvoje osobnosti, jelikož omezuje vliv klasických forem výchovy a zapojuje formy aktivní. Koncepce sportovního rozvoje by tedy měla být realizována tak, aby výkonnostní sport nevedl k jednostrannému rozvoji osobnosti. Měla by tedy zahrnovat komplexní cílený rozvoj, tedy fyzický, psychický a intelektuální. V oblasti rekreačního sportu se totiž volný čas vyplňuje ještě řadou mimosportovních aktivit, které komplexně přispívají k osobnostnímu formování skrze sociální prostředí, v oblasti sportu výkonnostního na to však není časová kapacita. Vztah ke sportovní činnosti předpokládá, že jedinec zvládá racionální základy sportu jako jsou tréninkové metody, systém jeho organizace atd., ale také jeho společenské funkce, význam, který má v kontextu rozvoje společnosti a kultury. Musí být tedy součástí osvojování určitých teoretických a společenských sportovních předpokladů, ty by měla předávat především přirozená autorita ve sportovním kolektivu jako jsou trenéři či vzory vrcholových sportovců.

Aby bylo ke sportu přistupováno jako k významné společenské aktivitě mající vliv na formování správných postojů, musí se dbát na dodržování základních společenských norem, hodnot a vztahů v běžném každodenním životě sportovního kolektivu. Problematika nastává, pokud dochází k důrazu v oblasti ideové výchovy na význam morálních a charakterových rysů osobnosti sportovce, a přitom v běžné sportovní praxi omlouváme a přehlízíme porušování základních norem a zásad. To zapříčiňuje negativní dopad na utváření osobnosti sportující mládeže. Ke zmírnění těchto negativních jevů by mělo dojít prostřednictvím udělování trestných sankcí a

morálních odsouzení. Chování jedince je totiž podmíněno hodnotami uznávanými kolektivem. Zde se objevuje důležitý rys výchovného působení sportu, tedy výchova k morální odpovědnosti vůči kolektivu.

5.2.2 *Socializace sportem. Studia sportiva, (FLEMR, Libor; VALJENT, Zdeněk. 2010, 4.1: 71-87.)*

Tato studie se zabývá sportem jakožto faktorem, který ovlivňuje dění ve společnosti a naopak. Je však složité zobecňovat závěry mezi všechna odvětví a všechny výkonnostní úrovně, které se ve sportu objevují. Sportovní participace je individuální, proto je důležité vytvářet pestrou škálu sportovního využití ve všech úrovních výkonnostních i organizovaných. V České republice si uvědomuje důležitost sportu a pohybu pro všechny věkové skupiny drtivá většina mladistvých. Sport jako společenská instituce velkého měřítka a významu má určitá specifika, které ostatní společenské aktivity nemají. Jeho rozšíření vede k veřejnému přesvědčení, že by měl odrážet hodnoty a normy vyspělé společnosti, a tudíž by měl přispívat k reprodukci společenských hodnot.

Sport reprodukuje společenské normy a je širokou oblastí badatelského pole. Ve výzkumu socializace ve sportu však musí být rozlišení sportovci a nesportovci, jinak se stěží odhalují efekty socializačního procesu. Nesmí se však naopak výzkum zúžit pouze na vrcholové úspěšné sportovce, jelikož by prezentoval zkreslený pohled na to, co opravdu probíhá při sportovní zkušenosti. Socializace sportem je komplexní téma, které jde těžce obecně shrnout. Škála kategorií, které musí obsáhnout, je široká. Obtížně se ve výzkumu zahrnuje ekonomika, politika, kultura a další socioekonomické struktury.

Ve výzkumech se rozlišuje socializace do sportu, socializace prostřednictvím sportu a socializace ve sportu. Socializace do sportu představuje začleňování do sportovní kultury. Nejvíce jedinců se seznamuje se sportem v dětství, učí se, jak být sportovcem, osvojují si normy a pravidla, která zde platí i na morální úrovni. Důležité souvislosti zahrnují faktor rodiny a jejího neopomenutelného vlivu ve sportovní participaci. Děti, které si neuvědomují ovlivnění participace ze strany rodičů, mají ze sportu obecně větší požitek než ty, které si tento vliv uvědomují. Výzkumy obecně demonstrují, že děti se účastní sportu převážně kvůli zábavě, příslušnosti ke skupině, získání uznání a vybití. Ukončení sportovní participace nastává pak v důsledku velkého

nátlaku, ztráty zájmu, odchodu kamarádů, nedostatečné podpory okolí atd. Sport je mimo jiné výborným prostředkem k navazování sociálních kontaktů a pomáhá při učení různých sociálních rolí a norem. Je to aktivita, při níž se nerozlišuje barva pleti, společenské poměry, politické přesvědčení, intelektuální úroveň apod., všichni jsou si při něm rovni, dokáže spojovat.

Socializace ve sportu a během sportu se soustředí na to, co se sportovci naučí prostřednictvím sportovní aktivity bez toho, aby se hledala užitečnost mimo sport. Je zde kladen důraz na účinky sportovní účasti v dalších každodenních oblastech života. Toto spektrum je velmi široké, jedná se o motoriku, kompetence pro uznání hodnot a norem, respektování pravidel apod. Sportovci se zde učí i postavení uvnitř týmu a sociální role jak formální (kapitán, trenér), tak neformální (bavič, hecír). Tato oblast výzkumu však není tolik obsáhlá z důvodu větší obtížnosti jeho provedení a metodologie. Sport a pohyb jsou jedním z nejvíce efektivních nástrojů prevence negativních sociálních jevů, zlepšuje vnímání kompetencí, sebeúcty, morální vývoj apod. Hlavním nástrojem je komunikace, domluva na společném cíli.

V závěru studie se píše o neomezeném počtu proměnných, které „narušují“ obecné vymezení sportovního vlivu na socializaci. I sama socializace je chápána různými autory různě. Fenomén sport lze vnímat a provozovat tolika odlišnými způsoby, že vyvodit jednoznačné závěry těchto dvou faktorů je téměř nemožné. Činitelé, kteří zde figurují, mají podobu nejen organizace či rekreace a individuálnosti či kolektivnosti. Sport a pohybové aktivity se stávají atributem životního stylu, jejich pozitiva nespočívají pouze ve fyzickém zdraví, ale i v tom psychickém. Sport má totiž potenciál sdružovat lidi a rozšiřovat sociální kapitál.

5.2.3 *Multikulturní výchova prostřednictvím sportu a tělesné výchovy. Studia sportiva, (FRAINŠIC, Michal; FIALOVÁ, Ludmila. 2014, 8.2: 86-96.)*

Cílem této teoretické studie je přiblížit oblast multikulturní výchovy ve sportovním odvětví. V dnešní době se kultury často setkávají, mohou se prolínat a nové vznikají. Lidé se stěhují z různých důvodů do míst, kde jejich kultura nemá žádnou tradici. Okolnosti si žádají toleranci z obou stran. Této problematice přispívá právě i sport, prostřednictvím kterého se jedinci společně zapojují do týmů, kde získávají prostor pro spolupráci mezi sebou. Text se nejprve věnuje naznačení problematiky

multikulturní výchovy a pojmům, se kterými pracuje. Dále se jí zabývá v kontextu sportu, který spojuje a udává společný cíl, podněcuje spolupráci, komunikaci a ta vede ke vzájemné toleranci. Tak napomáhá k utváření vhodných podmínek pro vzdělávání v multikulturní oblasti. Kultura je jakýmsi souhrn lidských hodnot, idejí, činností, symbolů či tradic jednotlivých společenstev. Multikulturní výchova je tedy edukační činnost, která má za cíl učit lidi různých etnik, národů, náboženských a rasových skupin společnému soužití, respektu a spolupráci. Buduje vztah mezi domácími a přistěhovalci, příslušníky různých kultur uvnitř jedné společnosti v souladu s občanskou a politickou situací.

Dále jsou ve studii rozděleny a popsány čtyři základní přístupy multikulturní výchovy. Jedná se o multikulturní výchovu jako praktickou činnost, oblast vědecké teorie, oblast výzkumu a systém informačních a organizačních aktivit. Lze vytvořit dvě základní koncepce multikulturní výchovy. První na ni nahlíží jako na proces, na základě, kterého si jednotlivci utvářejí způsoby vnímání a hodnocení odlišných kulturních systémů a podle toho usměrňují své chování k jejich příslušníkům. Druhá koncepce ji znázorňuje jako vzdělávací program, který poskytuje žákům různých minorit výukové prostředí, které je uzpůsobeno jejich specifickým potřebám a respektuje jejich kulturu.

V tomto odvětví vzniká mnoho předsudků a stereotypů. Děti jsou ovlivňovány postoji rodičů a sociálního prostředí, které jsou těžce odstranitelné a zapříčiněné neznalostí konkrétní problematiky. Je důležité připouštět odlišné názory a postoje. Faktory, které ovlivňují naši identitu, je mnoho a v průběhu života se mění. Sport je jakési pojítka mezi kulturami. Jeho pravidla platí pro všechny stejně, jsou sjednocená. Různé kultury v něm tak mohou poměřovat síly. Nejvýznamnější událostí tohoto poměrování sil jsou Olympijské hry. Zde se setkávají téměř všechny státy, a tím se přispívá ke globální multikulturní výchově. Jsou však i sporty méně známé napříč kulturami, za to právě specifické pro určité z nich.

Sportovní činnost je nejrozšířenější volnočasovou aktivitou a je v různých formách přístupný téměř každému. Díky němu se snáze odstraňují bariéry odlišnosti, rozšiřují se možnosti spolupráce a komunikace. Přispívá k navazování nových vztahů a začleňování do kolektivů. Ačkoli mohou být kolektivy různorodé, cesta k vítězství vede

pouze skrze kooperaci. Pro všechnu mládež navštěvující školu je jedna pohybová aktivita povinná, a to je aktivita při tělesné výchově (pokud není výjimečně dáno jinak), která jejich spolupráci přispívá. Rozdíl mezi tělesnou výchovou a sportem je ten, že sport je dobrovolný. Vyučující tedy mohou děti obohacovat aktivitami, které jsou specifické pro dané země, a tím je učit poznávat jinou kulturu prostřednictvím sportu. Mnoho škol se dnes zapojuje do projektů podporujících multikulturní vzdělávání skrze sport (ale i jiné).

Tomuto tématu bychom měli věnovat větší pozornost a začleňovat ho do vzdělávacího procesu. Výuka tělesné výchovy se pro toto pole jeví jako přínosná. Zařazení této multikulturní výchovy do osnov má pozitivní vliv na sociální porozumění, kritické myšlení či duševní vývoj.

5.2.4 Paralympijský sport jako společenský fenomén. Studia sportiva, (ZELENKA, Tomáš; KUDLÁČEK, Martin. 2016, 10.2: 34-43.)

Sportovci se zdravotním postižením mají dnes ve sportu své uznávané a oprávněné místo. Chtějí být vnímáni jako sportovci, ne jako hendikepovaní. Sport je v tomto ohledu silným nástrojem ke vnímání všech jedinců stejně a odstraňuje bariéry ve většinové společnosti. Míra zapojení je však dnes, v porovnání s účastí zbylé části společnosti, stále velmi nízká. Způsobují to specifické faktory, které jsou pro sportovní aktivitu této části populace nezbytné. Přístup k těmto sportovcům musí být uzpůsobený individuálně, naopak pokud je přístup nevhodný, stává se farmou bariéry.

K tomuto okruhu sportovců se vztahuje mnoho specifických problémů, které ovlivňují sportovní participaci. Jsou buď osobní, jako například nedostatek víry ve vlastní schopnosti, nebo takové, které se vztahují k okolnímu prostředí jedince. Bojovat proti nim lze za pomoci adaptace nové sociální role ve společnosti, stát se její novou součástí za pomoci přetvoření dané role. V kontextu sportování se setkáváme se specifickou identitou a tou je identita sportovní, která ovlivňuje, do jaké míry se jedinec identifikuje do role sportovce a jak se bude angažovat. Bariéry mohou vznikat tehdy, pokud se jedinec neztotožní s rolí sportovce a neinternalizuje si specifickou sportovní identitu. Aby k tomuto nedocházelo, je třeba, aby si jedinec tuto specifickou sportovní identitu osvojil. K tomu je také nutné pozitivně přehodnotit postoje většinové společnosti vůči hendikepovaným, jelikož právě její postoje bariéry vytváří. Jsou to

převážně společenské stereotypy vůči zdravotně postiženým jak v běžném, tak ve sportovním životě, které zapříčiňují jejich sociální inkluzi. Pokud však klademe větší důraz na kvalitu života než na limitující faktory spojené se zdravotním stavem, můžeme dosáhnout potřebného začlenění do společnosti prostřednictvím odstranění bariér hendikepu.

Důležitým faktorem je zde však ten lidský, převážně v podobě trenérů, dobrovolníků a funkcionářů, kteří tvoří hlavní oporu a rozvoj sportu jedinců se zdravotním postižením. Tito aktéři musí sehrávat větší množství rolí než jen tu hlavní. Mimo výuky praktických dovedností, teorie a umění týmové práce pak musí umět vytvářet prostředí, kde jsou tyto sportovní hodnoty a dovednosti přeneseny i do běžné společnosti. Pozitivně zapojena je i autonomie ze strany trenéra, která se odráží silnější vazbou ke sportu a bližších vztazích s ostatními spoluhráči. Jednotlivci se pak cítí podporováni v jisté nezávislosti, kterou kvůli svému hendikepu nemohou plně pociťovat. V současné době pravděpodobně neexistuje jasný názor, kam by měla propagace sportovců směřovat. Zásadním přístupem pro začlenění hendikepovaných sportovců je však ten, kdy vnímáme jedince jako sportovce, který má určité zdravotní postižení, ne jako osobu s hendikepem, která chce sportovat. Sport je pro tuto část populace velice významný, jelikož přináší mnoho benefitů v rámci aktivního životního stylu. Hendikepovaní sportovci získávají možnost sdílet stejné životní hodnoty jako zdraví sportovci.

5.2.5 The role of parent-initiated motivational climate in the development of overtraining syndrome in adolescent elite athletes: a review study. Studia sportiva, (FRYDRYCHOVÁ, Zuzana; BARTOŠOVÁ, Kateřina; HUTEČKOVÁ, Sára. 2017, 11.1: 269-284.)

Cílem této studie je prozkoumat vztah mezi motivačním klimatem iniciovaným ze strany rodičů a sociálními výsledky spojenými se sportovní participací. Jedná se o přehled zahrnující 14 kvantitativních a kvalitativních studií relevantních k tématu. Vývoj dítěte je závislý na sociálních zkušenostech odehrávajících se při integraci s ostatními jedinci, nejvíce se rozvíjejí právě prostřednictvím společných činností a komunikací, proto je sport pro onen vývoj ideálním prostředím. Postoje a hodnoty dětí jsou nevyhnutelně ovlivňovány významnými druhými, jimiž jsou ve sportovním

prostředí rodiče (kteří jsou hlavním socializačním činitelem v životě dítěte), trenéři a vrstevníci.

Použité studie odhalují vztahy mezi motivačním klimatem iniciovaným rodiči a maladaptivními vzorci chování, které se díky tomuto přístupu vytvářejí. Toto klima, které na mladé sportovce působí je dvojí. Jedno je zaměřené na ego, a tedy na srovnávání svých schopností s ostatními. To formuje osobnost sportovce tak, že je založena na výkonu, tudíž se nachází v neustálém stresu ze selhání a vzniká problém s výkonností a celkovým úpadkem postavení ve sportovním prostředí či syndromem přetrénování. Druhé klima se zaměřuje na cílovou orientaci na úkoly a na zlepšování jedince v konkrétní činnosti. Jeho výsledky jsou kladné, a tedy opačné ke klimatu prvnímu. Z výzkumů je také značný vývojový posun vlivu konkrétních významných druhých. Bylo zjištěno, že v dětství převažuje vliv rodičů a trenérů, v dospívání pak může převažovat vliv vrstevníků. Rodiče děti ovlivňují různými způsoby, které se sportovními zkušenostmi souvisejí. Jejich vlivnost se dotýká i veškerých nesportovních zkušeností, objevuje se i vliv jiných autorit, jako je trenér. Mohou významně formovat úroveň internalizace ideálů a postojů ve vztahu ke sportu. Nedostatek podpory však může mít negativní důsledky na motivaci ke sportovní participaci.

5.2.6 Early Dropout of Children and Youth from Sports – International Perspective and Societal Backgrounds. Studia sportiva, (Michal ROČEK, Grzegorz ŻUREK, Dagmar TRÁVNÍKOVÁ. 2021, 1:72-79.)

Tato studie se zabývá problematikou předčasného odchodu dětí ze sportu a snahami o její zmírnění na celospolečenské úrovni. Sportovní aktivita má velký vliv na formování osobnosti dětí, společnosti a dalších faktorů, které nepřímo ovlivňují jejich životy. Životní postoje se utvářejí na základě pozitivních a negativních zkušeností. Sport a vztah k němu je oblast, která tyto postoje může silně ovlivňovat. V dnešní době se společnost snaží podporovat sportovní aktivity mládeže a zaměřuje se na prevenci odchodu dětí ze sportu, jelikož není nahrazen jinou pohybovou aktivitou. Izolace od sportu je zapříčiněna převážně negativními zkušenostmi v oblasti sportu v raném věku přetrvávající až do dospělosti. To s sebou nese problémy sociální, zdravotní i osobní. Je tedy třeba se lépe zaměřit na potřeby dětí a zkvalitnit přístup trenérských postupů.

V důsledku toho vznikaly různé pomocné organizace, které jsou roztrženy do sfér jako je věda, vládní instituce, neziskové organizace a spolupráce všech těchto tří sfér se sportovními svazy a kluby. Vědecká sféra je založena na výzkumech, které se snaží nalézt a popisovat procesy vedoucí k ukončení participace dětí ve sportu. Ze získaných dat různých studií byly uvedeny časté důvody pro ukončení např. nedostatek radosti ze sportování, nedostatečná pohybová kompetence, negativní pocity vůči trenérům či týmu, finanční a časová náročnost. Podpora sportování ze strany vládních institucí se objevuje v mnoha programech, které jsou jimi organizovány, propagovány a financovány ve snaze zmírnit dopady předčasného ukončení sportovní participace. Je to např. vzdělávání trenérů, plánování sportovních akcí a výstavby veřejných sportovišť. Neziskové organizace jsou další skupinou, která se brzkým odchodem ze sportu zabývá. Ty se dnes řídí myšlenkou americké organizace, která se zaměřuje na fungování tzv. trenéra s dvojitým cílem. Ten se orientuje v jedné rovině na přípravu na sportovní utkání a v té druhé na formování osobnosti jedince, jeho zdraví a účast na sportovní participaci, což se odráží i ve společnosti mimo sport a má vliv na jeho socializaci. Do poslední skupiny se řadí organizace prostupující dalšími sférami. Brzké ukončení sportovní participace je zapříčiněno různorodými faktory a vyžaduje tedy komplexní přístup odborných struktur.

6 Analýza výsledků

Tato kapitola zahrnuje analýzu všech vybraných studií. V této části obecně shrnu jejich charakter a výzkumný vzorek. Studie budou na základě problematiky, jíž se zabývají, dále rozřazeny do větších tematických okruhů. Každý okruh se zabývá jedním konkrétním tematickým celkem, který popisuje. Jedná se především o témata týkající se faktorů ovlivňujících sportovní participaci, začlenění hendikepovaných prostřednictvím sportu do společnosti a formování identity jedince/skupiny vlivem sportu. Dále se analýza zaměřuje i na prvky, které se v české sociologii sportu objevují jen zřídka nebo zde úplně chybí.

6.1 Charakter výzkumů a respondentů

Celkem bylo na základě rešerše do práce zařazeno osmnáct studií dotýkajících se přímo či okrajově problematiky socializace prostřednictvím sportu a míry sportovní participace. Studií zahrnujících empirický výzkum je dvanáct, zbylých šest se empirickým výzkumem nezabývá, ale převážně poskytuje celkové teoretické shrnutí dané problematiky. Devět studií využilo kvantitativních metod. Ty byly postaveny na dotazníkovém šetření či anketách. Další dvě studie jsou založeny na výzkumu kvalitativním, který pracuje s polostrukturovanými rozhovory. Zbývající studie, která se zaměřovala na resocializaci vozíčkářů, využívá obě metody sběru dat, tedy jak kvalitativní, tak kvantitativní.

Výzkumy byly prováděny v České republice a soubor dotazovaných tedy tvoří čeští občané. Sběr dat byl zaměřen spíše na mládež. Dotazníky za ně však v několika případech vyplňovali dospělí. To může zapříčinit zkreslené výsledky, jelikož se tak výzkumy nevěnují dětem a dětské perspektivě, ale perspektivě dospělých. Tuto skutečnost vnímám jako problematickou, jelikož tak není dosaženo objektivních výsledků. Musíme však přihlídnout k tomu, že data byla vyplňována dospělými především v případě mentálně postižených dětí, které by je samy vyplnit nedokázaly. Pouze v jednom ze tří výzkumů tomu tak není a dotazník je záměrně vyplňován z rodičovské perspektivy.

Velké množství výzkumů se provádělo v prostředí škol či na různých organizovaných akcích. Z tohoto hlediska tedy můžeme podotknout, že výzkum je

zaměřen z velké části na mládež. Je logické, že se socializací do sportu se výrazněji potýkají děti než dospělí, jelikož ty se setkávají s prvotní sportovní zkušeností. Socializace však prostupuje celým našim životem, to samé tedy platí o socializaci ve sportu. Ačkoli výzkumů, které jsou zaměřeny na dospělé respondenty, též není málo, měli bychom se v tomto výzkumném tématu více zaměřit i na ně a na jejich perspektivu začleňování do sportovního prostředí.

6.2 Sport jako prostředek k formování identity a postojů

Téma formování osobnosti sportovní činností je jedním z ne tak často zkoumaných odvětví v problematice sportovní socializace v Česku. Toto téma nepřímo prostupuje většinu vybraných výzkumů, mnohdy však v kombinaci s jinou specifickou problematikou. Sport je významným faktorem, který ovlivňuje společnost a jedince v ní. Prostřednictvím sportu se skrze sportovní socializaci dotváří osobnosti, postoje a hodnoty nejen mladých jedinců. Je skvělým prostředkem k navazování sociálních kontaktů, díky kterým se socializujeme, začleňujeme do sociálních skupin a učíme vzorce chování, které se od nás očekávají. Pomáhá k přejímání sociálních rolí uvnitř týmu, a tedy i uvnitř společnosti.

Vybrané výzkumy ve sportu rozlišují dva druhy socializace. Socializaci do sportu, která je jakýmsi začleňováním jedince do sportovní kultury. Té se věnuje převážná většina výzkumů. Dále pak socializaci ve sportu soustředěnou na to, co se jedinci prostřednictvím sportu naučí, aniž by se zaměřovali na využití mimo sport, ale nadále z toho těží v oblasti každodenního života. Socializací ve sportu se vybrané výzkumy téměř nezabývají. Je tedy málo rozšířenou oblastí výzkumu a česká sociologie sportu by na ni měla více cílit, jelikož pomáhá nastítnit problematiku sportovního prostředí zevnitř. Tyto hodnoty převzaté ze světa sportu často dominují nad ostatními a plně prostupují do každodenního života, chování jedince je totiž podmíněno hodnotami kolektivu, ten za něj nese morální odpovědnost (Flemer a Valjent, 2010).

S tématem formování osobnosti se pojí formování postojů jedince. To souvisí s vybranou studií, která se zaměřuje na multikulturní výchovu v oblasti sportu. Sportovní oblast je totiž prostředím, kde nehrají roli společenské poměry, barva pleti či národnost. Dokáže lidi spojovat, jelikož pro všechny utváří stejná pravidla, které se jedinci musí naučit dodržovat. Prohlubuje tedy multikulturní výchovu se sportovní

oblastí. Jak bylo na začátku práce zmíněno, kultura je se sportem pevně spjata. Multikulturní výchova má podněcovat spolupráci a učit vzájemné toleranci a soužití odlišné kultury. To je velice důležité, jelikož v dnešní době se různé kultury často setkávají a prolínají. Je tedy nezbytná tolerance z obou stran figurujících kultur a sport této problematice pozitivně přispívá. Prostřednictvím něj se jedinci různých kultur společně zapojují do týmů, kde je klíčová kooperace mezi nimi a udává jim společný cíl i pravidla. Buduje se zde vztah mezi přistěhovalci a domácními, vytváří se kolektiv (Frainšic a Fialová, 2014). Díky tomu je pozitivně přispíváno ke změně postojů vůči jiným kulturám a formuje se tak dále osobnost jednotlivců či skupin. Bohužel se této problematice věnuje pouze jedna studie z výše vybraných. Téma multikulturní výchovy v oblasti sportu by rozhodně mělo být podrobněji prozkoumáno, aby se spolupráce kultur skrze sport mohla více prohlubovat. Na formování pozitivních postojů prostřednictvím sportu se zaměřuje i další studie. Ta cílí na změnu pohledu dětí na hendikepované sportovce. Tímto tématem se však budeme zabývat níže.

Bylo tedy zmíněno formování osobnosti jedince a jeho identity *prostřednictvím* sportu, ale dále zde figuruje i formování identity *ve* sportu. Sociální vazby jsou, skrze jejich specifické podmínky utváření, významné. Sociální role se přejímají prostřednictvím sportovního kapitálu, který se v podstatě ustavuje symbolickou mocí v rámci daného sociálního pole (Svoboda, 2016). Postavení ve sportovním prostředí se prohlubuje jednáním, které je přijímáno ve sportovním odvětví jako norma, je zdrojem uznání a obdivu.

6.3 Socializační činitelé ovlivňující sportovní participaci

Jak již bylo zmíněno v teoretické části, v obecné socializaci se setkáváme s mnoha socializačními činiteli, které do ní vstupují a různými způsoby ji ovlivňují. To samé platí i v socializaci sportem. Tyto faktory, které ovlivňují sportovní participaci, jsou důležitým prvkem, který se v použitých studiích objevuje často. Problematikou se zabývá další soubor vybraných studií, které zkoumají, jakou měrou se osoby, instituce a sociodemografické podmínky podílejí na sportovní participaci a vývoji osobnosti orientované na sportovní aktivitu. Flemr a Valjent (2010) svým výzkumem došli ke zjištění, jaké faktory v zapojení do sportu nejvíce ovlivňují mladistvé, a jak se jejich důležitost liší na základě pohlaví. K nejdůležitějším činitelům neopomenutelně patří

rodina. Rodina prostupuje celým našim životem a její vliv se nepohybuje jen na rovině sportovní, ale každodenní. Rodina, jakožto naši významní druzí, ovlivňuje nejvíce primární socializaci (viz. kapitola *Fáze socializace*), formuje naši osobnost a osvojujeme si její postoje. Předpokládá se tedy, že čím vyšší hodnotu rodiče sportu přisuzují, tím spíše ji budou přisuzovat sportovní aktivitě i jejich děti. Aktivnější rodiče obecně vychovávají aktivnější děti. Podle výzkumného zjištění ovlivňuje rodinné zázemí více dívky než chlapce, na ty působí silněji spíše kamarádi a vrstevníci. Obecně však vliv rodiny s rostoucím věkem dítěte klesá a vliv vrstevníků naopak stoupá, v čemž se výsledky studií shodují.

Přímo vlivem rodinného prostředí na sportovní participaci se věnují ve svém výzkumu Vojtík a Válková (2011). Zkoumají vztahy mezi rodinným kontextem a ranou socializací do sportu fotbalových reprezentantů skrze generace. Rodinné prostředí je důležité právě nejvíce v rané sportovní socializaci. V té době si dítě vytváří hodnoty a postoje k pohybovým aktivitám a seznamuje se se spektrem aktivit, které jsou mu skrze rodinu přístupné. Dochází zde k nápodobě či ztotožňování svých postojů s postoji významných druhých, to se nazývá generační přenos. Podle výše zmíněného výzkumu generačního přenosu fotbalových reprezentantů bylo zjištěno, že role otce ve sportovní participaci dítěte je iniciační, role matky je orientována spíše na podporu.

Vliv na sportovce může být samozřejmě i negativní, např. formou nerealistických očekávání ze strany rodičů. Vliv rodičů závisí převážně na typu motivačního klimatu, které rodiče vytvářejí. Z rozboru vyplývá, že toto klima je dvojí. Jedno formuje osobnost sportovce negativním způsobem, jelikož je orientováno na ego a je založeno na výkonu a výsledcích, tedy na srovnávání svých schopností se schopnostmi ostatních. Dítě se tedy nachází pod neustálým tlakem z neúspěchu a tíhne tedy spíše k syndromu přetrénování. Druhé klima, které je orientováno na zdokonalování schopností dítěte v jednotlivých úkolech, má vliv pozitivní. Naopak nedostatek podpory ze strany rodičů též negativně ovlivňuje sportovní participaci jedince (Frydrychová, Bartošová a Hutečková, 2017). Obecně se studie v pohledu na činitele sportovní participace shodují v tom, že největší vliv má rodinné prostředí, jelikož formuje nejen primární socializaci a prostupuje celý náš život, tudíž jsou rodinné vzorce chování a postoje ztotožňovány.

Rodina podle vybraných studií výrazně ovlivňuje prvotní sportovní participaci, a tím pádem socializaci do sportu. Ve sportu a týmu jako takovém se však nachází i takové činitele, které mohou motivovat sportovce k ukončení této participace. Těmi se zabývá Crossan, Mudrák a Helešic (2022) ve výzkumu, který se věnoval důvodům pro odchod ze sportu u bývalých mládežnických fotbalistů. Bylo zde zjištěno, že v této problematice hraje velkou roli týmové klima, tedy přístup trenéra a vrstevníků. Ačkoli dotazovaný soubor respondentů vztahům nepřisuzoval velkou váhu, jejich intrapersonální omezení je pro předčasné ukončení klíčové. Prostředí této sociální skupiny totiž ovlivňuje vnímání nízkých dovedností či zájmu jedince a tvoří nadměrný tlak na výkon a soutěživost. Znovu se v tomto výzkumu objevují dva modely motivačního klimatu (viz. výše), které nyní však vytváří týmové prostředí. Vztahy s vrstevníky tedy zásadně ovlivňují motivaci k ukončení či setrvání ve sportovní participaci, jelikož pocit sounáležitosti a začlenění představuje ze sociologického hlediska klíčový důvod pro zapojení do sportu.

Dvě studie se též věnují problematice předčasného ukončení sportovní participace, jeho příčinám a možným řešením. Neexistuje totiž jiná pohybová aktivita, která by sport mohla ve své funkci nahradit. Společnost se proto snaží tyto aktivity podporovat a předejít předčasnému odchodu dětí ze sportu. Existuje snaha o zkvalitnění trenérských postupů a orientace na individuální potřeby mládeže prostřednictvím pomocných organizací v různých sférách jako je věda, vládní instituce či neziskové organizace. Ty se snaží o zjištění častých důvodů ukončení sportovní participace prostřednictvím vědecké sféry. Na základě zjištění se pak organizace a instituce zaměřují převážně na vzdělávání trenérů, organizaci větších sportovních akcí či výstavby nových sportovišť (Roček, Žurek a Trávníkové, 2021).

6.4 Vliv sociálního prostředí na sportovní participaci

Sport sice tvoří jednu z hlavních kulturních spojnic, jak bylo zmíněno výše. Když ale hovoříme o sociálně slabších vrstvách společnosti, může ji i rozdělovat. To je však těžko pozorovatelné. Z analýzy vyplynulo, že česká sociologie sportu se zabývá převážně právě socializací do sportu. V oblasti začleňování do sportu tedy můžeme pozorovat vliv nerovných příležitostí. Lze tvrdit, že sociálně slabší jedinci nemají stejný

přístup ke sportovní činnosti jako jedinci z vrstev vyšších. Rovnost příležitostí má umožňovat jedincům stejné podmínky, za jakých se mohou sportu účastnit.

Skutečnost, že vyšší míra sportovní participace náleží převážně vyšším vrstvám, je podložena řadou empirických výzkumů. Sportovní participace dítěte tedy velmi závisí na sociodemografickém statusu rodiny. Význam je přidělen nejen ekonomickým nerovnostem, ale také postavení ve společnosti a kulturním odlišnostem. Podle socioekonomického statusu děti ve sportu rozdělují bariéry jako např. pravidelné placení příspěvků v oddílu, náklady sportovního vybavení či cestování. Děti vyrůstající v nižších sociálních vrstvách se nejčastěji setkávají s pohybovou aktivitou neorganizovaně, bez dozoru rodičů v místě bydliště. Naopak děti vyrůstající v rodině s vyšším socioekonomickým statusem se na sportu podílejí především organizovaně a pod dohledem rodičů, kteří jejich sportovní činnost často ovlivňují a směřují. Mají tedy díky rodině vytvořené lepší podmínky pro zapojení do sportu (Flemler a Valjent, 2010).

Sociální prostředí je všechno to, co nás obklopuje, určuje do jisté míry, kdo sami jsme, ovlivňuje naše chování. Jedná se o to, v jaké kultuře, komunitě či místě bydliště se pohybujeme. Špaček (2011) ve své studii, mimo jiné, rozlišuje míru sportovní participace a míru pravidelného sportování dospělých obyvatel v českém sportovním prostředí. Analýza opět potvrdila, že vyšší vrstvy sportují více. Míra sportovní participace v České republice dosahuje 60 % obyvatel (starších 26 let, tedy nestudujících), pravidelné sportování však náleží necelé polovině z nich. To je zapříčiněno silným vlivem sociodemografických bariér, které vytváří nerovné příležitosti a pravidelnou sportovní participaci znemožňují. Řadíme mezi ně převážně věk, socioekonomický status, místo bydliště apod. Obecně můžeme říci, že nejvíce sportovní participaci ovlivňuje věk. Je zřejmé, že s rostoucím věkem klesá míra sportovní participace. Velký význam má však právě i postavení ve společnosti. Tyto bariéry nejsou však mnohdy vnímány ani samotnými postiženými skupinami, jelikož si je neuvědomují a přisuzují svou sportovní neúčast nedostatečnému zájmu o sportovní aktivitu z jejich strany. Habitus nižší třídy je podle Bourdieua zaměřen na praktické využití těla, proto pohybovým aktivitám nemusí přisuzovat takovou váhu jako privilegované třídy, které tělo vnímají jako předmět celoživotního rozvoje.

Problematikou toho, jak může sociální prostředí ovlivňovat charakter volnočasových aktivit dětí, se ve svém výzkumu snažila zjistit Tepličanová et al. (2017). Ta se zabývá sociálním prostředím a jeho vlivem na mládežnickou sportovní participaci. Bylo opět potvrzeno, že děti vyrůstající v rodině s vyšším ekonomickým kapitálem sportují více. Dále je však ze studie zřejmé i to, že vliv zaměstnanosti rodičů nehraje roli. Děti nezaměstnaných a rozvedených rodičů sportují dokonce více než děti zaměstnaných rodičů. Nejvýrazněji je sportovní participace diferencována podle věku, a onoho sociodemografického postavení.

Mimo tyto dva výzkumy se však sportovní participací exkluzivních skupin česká sociologie sportu nezabývá a oblast socializace a inkluze marginalizovaných skupin prostřednictvím pohybových aktivit jinak ve výzkumné oblasti chybí. Lze tedy jen stěží odhadovat, jaký dopad má na socializaci jedince vliv nerovných příležitostí ke sportu. V organizovaném sportu tudíž jen přirozený talent a radost z pohybu nestačí, ke sportovní participaci jsou potřeba příznivé vnější sociální činitele, které zde vystupují a tvoří překážky, přes které ne vždy jedinec dokáže přejít, a tedy se udržet ve sportu.

6.5 Sport jako nástroj pro začlenění zdravotně postižených do společnosti

Problematikou sportu, jakožto prostředku začleňování hendikepovaných jedinců do společnosti, se vybrané studie spojené se sportovní socializací zabývají nejčastěji. Jde o komplexní snahu zapojit hendikepované do sportu a přizpůsobit tuto oblast jejich možnostem, aby u nich nedocházelo k pasivnímu způsobu života.

Jedním z prostředí, které se potýká s integrací hendikepovaných ve sportu, je škola a tělesná výchova. Školním prostředím se v souvislosti s integrací postižených jedinců do společnosti zabývá pět ze sedmi studií na tohoto tématu. Většina celkového počtu výzkumů se, jak bylo výše zmíněno, zabývá socializací mládeže. Škola je proto logicky místem, kde se tomu tak primárně děje. Podmínky začlenění hendikepovaných do sportovních aktivit musí být pro osoby individuálně přizpůsobeny a existuje řada faktorů, které mohou tento proces narušit. Proto se klade důraz na školení pedagogů, kteří mohou výuku přizpůsobit tak, aby se jí mohli všichni žáci alespoň částečně účastnit. Mnohdy totiž nemají přístup či znalosti o možnostech integrace postižených jedinců. Největším problémem pro začlenění žáka do tělesné výuky však bývá vysoká míra jeho postižení, nemenším pak nedostatek asistentů, kteří jsou k dispozici (Rybová

a Kudláček, 2010). Hodinu tělesné výuky též není ve většině případů potřeba ve velké míře upravovat. Pokud se nedaří podmínky správně uzpůsobovat, mohou inkluzí trpět všichni zúčastnění (Sklenaříková, et al., 2016). Převážně ve školním prostředí se výzkum zaměřuje i na postoje jedinců k osobám s hendikepem a jejich začlenění do sportu. Je cílený na vzdělávací programy týkající se paralympijského sportu, snaží se mezi mládeží rozšířit povědomí o problematice a jejímu porozumění, zapojit zdravé i do této oblasti sportu (Liu, et al., 2010). České školství je nakloněno inkluzi hendikepovaných a má snahu hledat nové metody pro aktivní zapojení těchto žáků při výuce.

Přístup k participaci hendikepovaných sportovců musí být individuální a postoje většinové společnosti pozitivní. Nejde však jen o přístup okolí, ale především o přístup hendikepovaného, který se musí ztotožnit s rolí sportovce a internalizovat si specifickou sportovní identitu. Pozitivně přispívá i autonomie ze strany trenéra, kdy jsou sportovci podporováni v jisté nezávislosti, kterou jinak nemohou plně pociťovat (Zelenka a Kudláček, 2016). Z výzkumu, který se zabývá sportovními kurzy pro vozičkáře, vyplývá, že prostřednictvím sportu dochází k jejich resocializaci. Zaměřuje se na vztah hendikepovaných jedinců a jejich asistentů, při kterém dochází ke spolupráci zdravých a postižených a pomáhá tedy k prolínání jejich realit. Obě skupiny se do sportovní aktivity snaží zapojit rovnocenně a asistence není jednostranná, odstraňují se zakotvené postoje a bariéry (Henrichová, 2016).

Česká sociologie sportu se zaměřuje jak na tělesné, tak i na mentální postižení. Jedna ze zahrnutých studií zkoumá, jaké rozdíly v chování jsou pozorovatelné mezi dětmi s mentálním postižením, které sportují a těmi, které nesportují. Problémové chování dětí s tímto postižením závisí též na sociálních souvislostech. Sport rozvíjí jejich sociální dovednosti, komunikaci a samostatnost. To se pozitivně odráží na výsledcích tohoto výzkumu. Ty ukazují, že děti, které sportují, mají lepší sociální chování. Sportovní aktivita tedy na ně působí kladně (Kampasová, Válková a Racek, 2021).

6.6 Zaměření české sociologie sportu na socializaci do sportu x ve sportu

Česká sociologie sportu se, podle mého zjištění, zabývá především *socializací do sportu*. Ve srovnání se *socializací ve sportu* bylo totiž celkově provedeno výrazně více

výzkumů. Z použitých studií je zřejmé, že empirickým výzkumem socializace ve sportu se plně zabývají pouze dvě z nich, ostatní výzkumy jsou orientovány na socializaci do sportu. To je však nejspíše dáno obtížným designem výzkumu a metodologickými úskalími. Je zde totiž potřebný především kvalitativní výzkum a výsledky by byly těžce zobecňovány.

Zkoumání lidského chování a jednání je složité hlavně z toho důvodu, že zde působí neomezený počet proměnných. Co jedinec, to odlišné okolnosti. Různí lidé reagují na dané podněty jinak, zkušenosti získané ve sportu jsou totiž interpretovány odlišným způsobem v závislosti na osobnosti konkrétního sportovce. Výzkumné metody či výsledky také často nejsou převoditelné z jednoho kulturního prostředí na druhé. I pojem socializace je velmi komplexní, je chápán a definován různými autory různě, a proto se v tomto procesu obecné závěry vyvozují jen stěží. Pokud do něj vstoupí ještě faktor jako sport, který je též chápán odlišně, zdá se v této problematice až nemožné vyvodit obecně platné závěry. Sport se totiž může pohybovat ve formě organizované, ale i neorganizované. Liší se též i úrovně, ve kterých se provozuje, např. profesionální úroveň, kdy je sport formou zaměstnání, se velmi liší od úrovně rekreační, v níž je sport pouhým odreagováním. Tyto kontrasty tedy přináší mnoho specifík a odlišností, se kterými se ve výzkumech náročně kalkuluje (Flemer a Valjent, 2010). Skutečnost, že se vybrané výzkumy socializací ve sportu téměř nezabývají, pro mě byla překvapením. Má představa této práce se totiž zakládala primárně na studiích zabývajících se právě socializací ve sportu.

Nicméně fakt, že v české sportovní sociologii tato oblast zkoumání zcela chybí, je velmi neuspokojivý. Tento druh výzkumu nám totiž přibližuje, jak jedinec rozvíjí vlastní identitu a schopnosti v oblasti sportu i mimo něj, jak se v této sociální skupině utvářejí své role, formují vztahy mezi sebou, přístupy ke zkušenostem nabitým ve sportu a jejich následné využití v každodenním životě apod. Jak však výstižně shrnuje Svoboda (2017, s. 8) „*Ani socializace v rámci sportu se neodehrává v jakémsi „vzduchoprázdnu“, ale vždy v kontextu vztahů s konkrétními lidmi a vnějších vlivů, které opět nejsou vždy stejné, ale závisí na dané situaci a konkrétním prostředí, v němž se sport odehrává.*“ To všechno činí výzkum socializace ve sportu komplikovaným.

7 Závěr

Cílem mé bakalářské práce bylo systematicky zmapovat témata, kterými se zabývá česká sociologie sportu ve vztahu ke sportovní socializaci. V úvodu byla podrobně představena sportovní sociologie, její vztah ke kultuře a teoriím, se kterými pracuje v rámci tématu socializace. Další teoretický úsek byl věnován obecné socializaci, jejím fázím a činitelům, které ji ovlivňují. Poslední část se zabývala socializací sportovní a jejímu definování. Teoretická témata byla vybrána na základě nutného objasnění vybraného tématu. Zahrnují převážně oblasti, kterými se zabývaly vybrané studie. Dále byla představena metodologie. Přesněji jsem vymezila žánr přehledové studie, její konkrétní použitý typ a kritéria výběru zahrnutých studií. Všechny vybrané studie byly rozděleny na teoretické a praktické a byly stručně shrnuty jejich výzkumné problémy a zjištění. U těch, které zahrnovaly empirických výzkum, byly navíc představeny jejich cíle, metodologie a výsledky, ke kterým dospěly. Po tomto shrnutí následovala vlastní analýza vybraných studií.

Samotná analýza byla orientována do okruhů podle témat, kterým se studie převážně věnovaly. V daných okruzích bylo provedeno shrnutí shromážděných zjištění. Na začátku analýzy byl představen charakter výzkumů a respondentů, kteří se v nich objevovali. Zbylé okruhy se zabývaly pěti tématy. Prvním tématem je sport jakožto prostředek formování osobnosti a postojů. Zabývá se tím, jaký vliv na socializaci sport má, co se týče začlenění do kolektivu, uznání ustavených hodnot a vzorců chování, jak se sportovní socializace dělí a podle čeho, jak dokáže jednotlivce spojovat a jak tedy přispívá k multikulturní výchově. Do dalšího členění byly zahrnuty činitelé a faktory, které ovlivňují sportovní participaci jedinců. Převážně se studie orientovaly na faktor rodinného prostředí a jeho vliv. Tento generační přenos shodně označily jako nejzásadnější a podrobněji se zabývaly konkrétnostmi tohoto faktoru a jiných činitelů. Následně se analýza zabývá sociálními podmínkami, které mnohdy vystupují jako bariéry sportovní participace sociálně vyloučených vrstev. Ohledně tohoto tématu je zaznamenáno jen málo výzkumů. Výzkumná oblast se zde orientuje převážně na míru a distribuci tohoto vlivu. Okruhem, kterým se studie zabývají nejvíce, je sport jako prostředek k začleňování zdravotně postižených do společnosti a kolektivu. Druhy postižení, které byly zkoumány, jsou odlišné, většinou se však zaměřují na stejné či

podobné prostředí, v tomto případě prostředí vzdělávací. Vzdělávání v oblasti sportu je neodmyslitelně vázáno na tělesnou výchovu, kterou byla značná snaha přizpůsobit všem zúčastněným, což můžeme ve výzkumech pozorovat. Zásadním krokem k tomu je však komplexní vzdělávání a pozitivní změna postojů ohledně této problematiky převážně v mladém věku. Stěžejní shrnutí a ujištění nastává v poslední kapitole, kde je rozebrán celkový charakter výzkumů v této oblasti. Ten je totiž zaměřován převážně na socializaci do sportu, to je možné české sportovní sociologii vytýkat.

V této práci byla tedy snaha o shrnutí či přehled vědeckého zkoumání, které se zabývá sportovní socializací a jejími faktory v české sociologii sportu. Může sloužit jako podklad pro obecnou orientaci v podobných oblastech zkoumání. Shromážděný soubor zkoumaných studií poskytuje náhled na obecnou problematiku, kterou tato oblast zkoumá. Byly nalezeny základní okruhy, kterými se český výzkum zabývá, ale objevily se zde i potencionální témata pro další možnost zkoumání, kterému nebyl vyhrazen prostor. Jedná se například o témata jako socializace ve sportu, které se výzkumy nevěnují tolik, jako socializaci do sportu. Z mého pohledu byla témata málo orientována na kvalitativní výzkumy zabývající se socializací ve sportovním prostředí. Na to, jak sportovci a participanti zauímají různé role v týmu a následně pak přeneseně ve společnosti atd. Dalším výzkumným tématem, na které by se dalo orientovat více, je začleňování jedinců do sportovního prostředí ne ze strany rodičů, ale spíše vrstevníků a kamarádů apod. Celkově se ale česká výzkumná oblast zabývá komplexní sportovní problematikou.

8 Použitá literatura

- AHMETAŠEVIĆ, Adnan; BARTOŇOVÁ, Radka; VÁLKOVÁ, Hana. *Physical education inclusion assessment–critical incident technique*. Sport Science, 2012, 5.1: 49-52.
- BERGER, Peter L. a Thomas LUCKMANN. *Sociální konstrukce reality: pojednání o sociologii vědění*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999.
- BOURDIEU, Pierre. *Sport and social class*. Social science information, 1978.
- COAKLEY, Jay J. a PIKE, Elizabeth. *Sports in society: Issues and controversies*. 2009.
- ČECHÁK, Vladimír a Jiří LINHART. *Sociologie sportu*. Praha: Olympia, 1986.
- GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. Praha: Argo, 1999.
- HARGREAVES, Jennifer. *Sporting Females. Critical issues in the history and sociology of women's sports*. New York: Routledge 2003. 331 s.
- JANKŮ, Kateřina. *Resocializační pedagogika: Distanční studijní text*. 2019.
- KELLER, Jan. *Úvod do sociologie*. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 2012 - 2004.
- MAREŠ, Jiří. *Přehledové studie: jejich typologie, funkce a způsob vytváření*. Pedagogická orientace, 2013, 23.4: 427–454-427–454.
- PETRUSEK, Miloslav, Hana MAŘÍKOVÁ a Alena VODÁKOVÁ. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum, 1996.
- SEKOT, Aleš. *Sociologie sportu*. Brno: Masarykova univerzita, 2006.
- SEKOT, Aleš. *Sport a společnost*. Brno: Paido, 2003.
- SEKOT, Aleš. *Sociologické problémy sportu*. Praha: Grada, 2008.
- SEKOT, Aleš, ed. *Sociální dimenze sportu*. Brno: Masarykova univerzita, 2004.

SVOBODA, Arnošt. *Podpůrné aktivity směřující ke zkvalitnění pregraduální přípravy učitelů na Univerzitě Palackého v Olomouci*, 2017.

ŠANDEROVÁ, Jadwiga. *Jak číst a psát odborný text ve společenských vědách*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2005.

TREJTNAR, Michal. *Sportovní aktivity dětí a mládeže jako důležitý prvek jejich socializace*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2013, 93 s.

Studie:

CROSSAN, William, et al. Examining adolescent football dropout in the Czech Republic. *Acta Gymnica*, 2022.

DRBÁLKOVÁ, Ludmila a Jana JEBAVÁ. Styl života socializace zdravotně postiženého jedince do společnosti pomocí tělesné a pracovní výchovy. Praha, 1999, 32 s.

FLEMR, Libor a Zdeněk VALJENT. Socializace sportem. *Studia sportiva*, 2010, 71-87.

FRAINŠIC, Michal; FIALOVÁ, Ludmila. Multikulturní výchova prostřednictvím sportu a tělesné výchovy. *Studia sportiva*, 2014, 8.2: 86-96.

FRIEDRICH, Jaroslav. Vliv tělesné výchovy a sportu na socializaci handicapovaných pubescentů. Praha, 2002, 91 s.

FRYDRYCHOVÁ, Zuzana; BARTOŠOVÁ, Kateřina; HUTEČKOVÁ, Sára. The role of parent-initiated motivational climate in the development of overtraining syndrome in adolescent elite athletes: a review study. *Studia sportiva*, 2017, 11.1: 269-284.

HENRICHOVÁ, Martina. Neuvěřitelné–vozičkáři jezdí na kole, tančí nebo skáčou s padákem! Kolektivní sportovní aktivity vozičkářů v létě 2015 a resocializace hendikepovaných prostřednictvím sportu. 2016.

HOLICKÝ, Jakub; KAPLAN, Aleš; HONSOVÁ, Šárka. Postoje k pohybovým aktivitám u dívek mladšího školního věku. *Studia sportiva*, 2014, 133-140.

JANEČKA, Zbyněk; KUDLÁČEK, Martin; VÁLKOVÁ, Hana. Sports socialization of children with visual impairment in prepubescent and pubescent age. *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis. Gymnica*, 2003, 33.2.

KAMPASOVÁ, Jitka; VÁLKOVÁ, Hana; RACEK, Oldřich. Social Behavior in Children of Special Olympics and Non-sporty Children with Intellectual Disability. *Studia sportiva*, 2022, 16.2: 167-180.

LIU, Yang, et al. The influence of Paralympic School Day on children's attitudes towards people with disabilities. *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis. Gymnica*, 2010, 40.2: 63-69.

ROČEK, Michal; ŻUREK, Grzegorz; TRÁVNÍKOVÁ, Dagmar Heiland. Early Dropout of Children and Youth from Sports—International Perspective and Societal Backgrounds. *Studia sportiva*, 2021, 15.1: 72-79.

RYBOVÁ, Lucie; KUDLÁČEK, Martin. Integrace žáků s tělesným postižením do hodin školní tělesné výchovy. *Studia sportiva*, 2010, 4.1: 127-132.

SKLENAŘÍKOVÁ, Jana, et al. Hodnocení inkluzivních jednotek žáků se specifickými vzdělávacími potřebami do hodin běžné tělesné výchovy. *Studia sportiva*, 2016, 10.1: 33-41.

SLEPIČKA, Pavel; MUDRÁK, Jiří. Psychosociální aspekty rizikového chování sportujících dětí. *Studia sportiva*, 2013, 7.2: 85-93.

SVOBODA, Arnošt, et al. Sportovní hvězda jako výsledek akumulace sportovního kapitálu. *Sociologický časopis/Czech Sociological Review*, 2016, 52.04: 535-556.

ŠPAČEK, Ondřej. *Sport pro všechny? Sociální nerovnosti a sportovní aktivity*. Sociální studia/Social Studies, 2011.

TEPLICANCOVA, Maria, et al. Social environment selected aspects determination by school children leisure time movement activities. *Gymnasium*, 2017, 18.2: 187-194.

VALJENT, Zdeněk; FLEMR, Libor. Kdo nejvíce přivádí mládež ke sportu?. *Studia sportiva*, 2010, 4.2: 85-95.

VOTÍK, Jaromír, et al. Sports context of the original families of three generations of national football team players. *Acta Gymnica*, 2011, 41.3: 23-32.

ZELENKA, Tomáš; KUDLÁČEK, Martin. Paralympijský sport jako společenský fenomén. *Studia sportiva*, 2016, 10.2: 34-43.